ATATÜRK YOLU DERGİSİ
JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi
Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Ankara University
Institute of Turkish Revolution History

E-ISSN: 2667-7768
ISSN: 1303-5290

Bahar / Spring 2024 **Sayı / Issue: 74**

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından Bahar (Mayıs) ve Güz (Kasım) dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayımlanan uluslararası, hakemli, bilimsel bir dergidir. Yaygın süreli bir yayındır. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

Dergi, TR-Dizin (ULAKBİM), EBSCO Historical Abstracts with Full Text, ERIH PLUS ve SOBIAD Sosyal Bilimler Atıf Dizini tarafından dizinlenmektedir. Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar yazara iade edilmez. Yayımlanan yazılardaki bilimsel içerik ve fikirler yazarlara aittir. Dergiye gönderilen yazılar, iThenticate İntihal Programı ile denetlenir.

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

The Journal of Atatürk Yolu is an international, peer-reviewed and scholarly journal, published biannually (Spring/May and Autumn/November) by the Institute of Turkish Revolution History, Ankara University. The publication language of the journal is Turkish and English.

The journal is indexed by TR-Index (ULAKBIM), EBSCO Historical Abstracts with Full Text, ERIH PLUS and SOBIAD. The manuscripts and pictures sent to the journal can not be given back. The scientific content and ideas within an article belong to its author. Manuscripts sent to the journal are checked by iThenticate programme against plagiarism.

Teknik Sekreter/Technical Secretary: Sevinç AKTAŞ
Mizanpaj/Layout: Ankara Üniversitesi Basımevi
Yönetim Yeri/ Place of Administration: Ankara Üniversitesi
Yazışma Adresi/ Correspondence Address: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Gümüşdere Yerleşkesi, Gümüşdere Mah. Yavuz Sultan Selim Bulvarı No: 8/6 Keçiören-Ankara

ATATÜRK YOLU DERGİSİ (AYOD) / JOURNAL OF ATATÜRK YOLU (JOAY)
BAHAR / SPRING 2024 SAYI / ISSUE: 74

SAHİBİ ve GENEL YAYIN YÖNETMENİ/ OWNER AND EXECUTIVE EDITOR
Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına
Mesut ÇAPA

EDİTÖR/EDITOR
Necdet AYSAL (Ankara Üniversitesi)

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ/TURKISH LANGUAGE EDITOR
Meryem ORAKÇI (Ankara Üniversitesi)

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ/ENGLISH LANGUAGE EDITOR
Bahar İZMİR (Ankara Üniversitesi)

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD
Tülay ALİM BARAN (Yeditepe Üniversitesi)
Necdet AYSAL (Ankara Üniversitesi)
Recep BOZTEMUR (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Sedef BULUT (Ankara Üniversitesi)
Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Temuçin Faik ERTAN (Ankara Üniversitesi)
Ahmet Şamil GÜRER (Ankara Üniversitesi)
Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi)
Çiğdem KILIÇOĞLU CİHANGİR (Ankara Üniversitesi)
Zafer KOYLU (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Ayten SEZER ARIĞ (Hacettepe Üniversitesi)
Çağla Derya TAĞMAT (Ankara Üniversitesi)
Esma TORUN ÇELİK (Kocaeli Üniversitesi)
Kadri UNAT (Ankara Üniversitesi)
Hakan UZUN (Ankara Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD
Roza ABDYKULOVA (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan)
Osman AKANDERE (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Sevinç ALİYEVA (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan)
Süleyman BEYOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Nihada DELIBEGOVIC DZANIC (Tuzla Üniversitesi, Bosna-Hersek)
Cezmi ERASLAN (İstanbul Üniversitesi)
Temuçin Faik ERTAN (Ankara Üniversitesi)
Nejla GÜNAY (Gazi Üniversitesi)
Süleyman İNAN (Pamukkale Üniversitesi)
Barış METİN (Uşak Üniversitesi)
Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Olcay ÖZKAYA (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Musa QASIMLI (Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan)
Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Serdar SARISIR (Ankara Üniversitesi)
Haluk SELVİ (Sakarya Üniversitesi)
Recep ŞKRIYEL (Novi Pazar Devlet Üniversitesi, Sırbistan)
Taşansu TÜRKER (Ankara Üniversitesi)
Rafal WITKOWSKI (Adam Mickiewicz Üniversitesi, Polonya)
Mustafa YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)

YAYIN POLİTİKASI

Amaç ve Kapsamı

1988'den bu yana, yılda iki sayı olarak yayımlanan Atatürk Yolu Dergisi (AYOD), Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadi alanlarında yapılmış özgün tarih araştırmalarını, başta akademik çevreler olmak üzere topluma ulaştırmayı amaçlar. Dergide, arşiv çalışmalarına, Cumhuriyet tarihi yazımına yeni yorumlar kazandırabilecek incelemelere, alana teorik ve metodolojik katkı sunabilecek eleştirel analizlere, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk modernleşmesine dair araştırmalara, alanla ilgili kitap tanıtımlarına ve makale çevirilerine yer verilir.

Etik İlkeler

1- Atatürk Yolu Dergisi, etik ilke ve değerlere ilişkin COPE (Committee of Publication Ethics) tarafından belirlenen ölçütleri ve YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirlenen esasları dikkate alır.

2- Etik kurul izni gerektiren araştırmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

3- Dergiye gönderilen, ancak değerlendirme sürecinde araştırma ve yayın etiği kurallarına aykırı oldukları tespit edilen yazılar reddedilir. Söz konusu aykırılık, yayın süreci tamamlandıktan sonra tespit edilirse yazı yayından kaldırılır.

4- Tezden üretilen makaleler, çift yazarlı (danışman-öğrenci) değilse, tez danışmanından feragat yazısı alınmış olmalıdır.

5- Yazarların Sorumluluğu: Yazar, dergiye gönderdiği yazının, derginin benimsediği etik kurallara, yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olup olmadığını kontrol ve taahhüt eder.

6- Hakemlerin Sorumluluğu: Hakem, kendisine gönderilen yazıyı COPE tarafından belirlenen esasları dikkate alarak değerlendirir ve yazıyla ilgili görüşlerini içeren raporu, tanınan süre içerisinde editör kuruluna iletir.

7- Editörlerin Sorumluluğu: Editör;

- din, dil, ırk, cinsiyet, milliyet, kıdem veya kurumsal ilişki gözetmeksizin dergiye gönderilen yazıların değerlendirme sürecini tarafsız bir şekilde yürütür,
- hakem değerlendirme sürecini gizli tutarak üçüncü kişilerle paylaşmaz,
- değerlendirme sürecinin etik standartlara uygunluğu açısından COPE rehberini dikkate alır,
- değerlendirme sürecinin öngörülen sürede tamamlanması için gerekli işbirliği ve eşgüdümü sağlar,
- Yayın Kurulu ile değerlendirme ve yayın süreçleriyle ilgili bilgi paylaşımını COPE standartları çerçevesinde uygular,
- dergiye yayımlanmak üzere gönderilen veya önceki sayılarda yayımlanmış olan bir yazıya ilişkin mükerrer yayın, dilimleme, intihal, uydurma veri, çıkar çatışması ve haksız yazarlık şüphesi oluştuğunda, COPE tarafından belirlenen standartlara riayet eder.

Yayın İlkeleri

1- Atatürk Yolu Dergisi (AYOD), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından elektronik ortamda yılda iki kez (Bahar ve Güz) yayınlanır.

2- AYOD, açık erişim politikasını benimser.

3- Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Diğer dillerde yazılan ve dergiye gönderilen yazılar, Yayın Kurulu'nun onayı ile değerlendirmeye alınır.

4- Dergiye yazı gönderen yazarlardan herhangi bir ücret talep edilmez ve yazarlara telif ücreti ödenmez.

5- Yazarların dergiye yazı göndermeleri, AYOD'un yayın ilkelerini kabul ettikleri anlamına gelir.

6- Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar bilimsel araştırma kriterlerine ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmalıdır. Yazılar kabul edildiği andan itibaren, tüm yayın haklarına AYOD sahiptir.

7- Dergiye gönderilen yazılar, yazım kurallarına uygun olmaları koşuluyla değerlendirmeye alınır. Yazıların değerlendirilme süresi ortalama üç aydır. Yazılar, iThenticate İntihal Programı ile denetlendikten sonra Yayın Kurulu tarafından değerlendirilerek hakemlere gönderilir ve hakemlerden gelecek raporlar doğrultusunda yazıların basılmasına/düzeltme istenmesine/geri çevrilmesine karar verilir.

8- Değerlendirme süreci olumlu sonuçlanan Türkçe makaleler için genişletilmiş İngilizce özet (extended abstract) talep edilir.

9- Değerlendirme süreci olumlu sonuçlanan yazılar, Yayın Kurulu'nun en az sekiz üyesinin kabulüyle yayımlanır.

PUBLICATION POLICY

Aim and Scope

Being published biannually since 1988, the Journal of Atatürk Yolu aims to convey original historical researches on social, cultural, political and economic fields of Turkey during the National War of Independence and the Republic Period, to the society, especially to the academic circles. The journal includes archival studies, researches which can bring new interpretations to the Modern Turkish historiography, critical analyzes that can contribute theoretically and methodologically to the field, studies on Turkish modernization process from the Ottoman Empire to the Republic Period, book reviews and article translations on the field.

Ethical Principles

1- Regarding ethical principles values, the Journal of Atatürk Yolu takes into account the criteria determined by the COPE (Committee of Publication Ethics) and the principles determined in the YÖK (Council of Higher Education) Scientific Research and Publication Ethics Directive.

2- For researches requiring ethics committee permit, approval of ethics committee is obligatory. This approval should be stated and documented in the article.

3- Manuscripts sent to the journal, yet detected as against the rules of research and publication ethics during the evaluation process will be rejected. If any contradiction is found out after the publication process, the article will be removed from the publication.

4- If the manuscript derived from a thesis is not two-authored (supervisor-student), a statement of renounce must be received from the thesis supervisor.

5- Authors' Responsibility: The author ensures that the manuscript submitted to the journal is in accordance with the ethical rules, publication principles and writing rules adopted by the journal.

6- Referees' Responsibility: The referee evaluates the manuscript by taking into account the principles determined by COPE and submits the report containing his/her opinions about the manuscript to the editorial board within the given time.

7- Editors' Responsibility: Editor;

- conducts the evaluation process of manuscripts submitted to the journal in a fair manner without any regard to religion, language, race, gender, nationality, seniority or institutional relationship,
- does not share the referee evaluation process with third parties by keeping it confidential,
- takes into account the COPE guidelines in terms of compliance of the evaluation process with ethical standards,
- provides the necessary cooperation and coordination to complete the evaluation process within the given time,
- applies the sharing of information with the Editorial Board regarding the evaluation and publication processes within the framework of COPE guidelines,
- complies with the standards set by COPE when duplicate publication, slicing, plagiarism, fictitious data, conflict of interest and suspicion of unfair authorship arise regarding a manuscript submitted to the journal for publication or published in previous issues.

Publication Principles

1- The Journal of Atatürk Yolu (JOAY) is published biannually in Spring (May) and Autumn (November) by Ankara University, Institute of Turkish Revolution History.

2- The JOAY adopts the open access policy.

3- The language of the journal is Turkish and English. Manuscripts written in other languages and sent to the journal are evaluated with the approval of the Editorial Board.

4- No payment is requested from the authors who submit manuscripts to the journal and no royalties are paid to the authors.

5- If the authors submit their manuscripts to the journal, it means that they accept the JOAY's publication principles.

6- Manuscripts submitted to the journal must not have been published elsewhere or sent elsewhere for publication. Manuscripts should be prepared in accordance with scientific research criteria and publication ethics. The JOAY owns all publication rights from the moment the manuscripts are accepted.

7- Manuscripts sent to the journal are evaluated on condition that they comply with the spelling rules. The evaluation period of the manuscripts is three months on average. After the manuscripts are checked with the iThenticate Plagiarism Program, they are evaluated by the Editorial Board and sent to the referees, and in line with the reports from the referees, it is decided to print / request / reject the manuscripts.

8- An extended abstract in English is requested for articles in Turkish after evaluation process is approved.

9- After approval process, the manuscripts are published with the acceptance of at least eight members of the Editorial Board.

BU SAYININ HAKEMLERİ/REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. BENGÜL BOLAT (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Prof. Dr. FEVZİ ÇAKMAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. NURETTİN GÜLMEZ (Celal Bayar Üniversitesi)

Prof. Dr. ABDULLAH GÜNDOĞDU (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. MEHMET KAYA (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. FAHRİ KILIÇ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)

Prof. Dr. ZAFER KOYLU (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Prof. Dr. OLCAY ÖZKAYA (Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. SERDAR SARISIR (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. SELÇUK URAL (Kafkas Üniversitesi)

Prof. Dr. HAKAN UZUN (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. ÖZGÜR YILMAZ (Samsun Üniversitesi)

Doç. Dr. EROL AKCAN (Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. ORHAN AVCI (Kırıkkale Üniversitesi)

Doç. Dr. YAŞAR BAYTAL (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. SEDEF BULUT (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. NURTEN ÇETİN (Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. HASAN DİNÇER (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. TUĞBA ERAY BİBER (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Doç. Dr. GÖKHAN ERDEM (Ankara Üniversitesi)

DOÇ. Dr. MURAT GEÇİKLİ (Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. RAMAZAN ERHAN GÜLLÜ (İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. AHMET ŞAMİL GÜRER (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. HÜSEYİN KALEMLİ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. RIFAT KARAKOÇ (Samsun Üniversitesi)

Doç. Dr. ÇİĞDEM KILIÇOĞLU CİHANGİR (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. MERYEM ORAKÇI (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. MURAT SOYSAL (Uşak Üniversitesi)

Doç. Dr. ÇAĞLA DERYA TAĞMAT (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. HÜLYA TOKER (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Doç. Dr. KADRİ UNAT (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. FATMA UYGUR (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. NASRULLAH UZMAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. MEŞKURE YILMAZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi LEMİ ATALAY (Ankara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi ERDAL KORKMAZ (Milli Savunma Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İRŞAT SARIALİOĞLU (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

ARZU NESLİHAN AKCAN

KİMLİK ALGISI ÜZERİNDEN PONTUS MESELESİ

PONTUS ISSUE THROUGH PERCEPTION OF IDENTITY

1-17

YUSUF AYDIN

BATI TÜRKİSTAN'DA OSMANLI CİHADININ YANSIMALARI

REFLECTIONS OF THE LAST OTTOMAN JIHAD IN RUSSIAN TURKESTAN

18-44

MEHMET BALYEMEZ

KIBRIS TÜRK HALKININ GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE SEMBOLLERE DAİR HASSASİYETLERİ (1919'DAN GÜNÜMÜZE)

SENSITIVES OF THE TURKISH CYPRIOT PEOPLE TOWARDS GAZI MUSTAFA KEMAL AND NATIONAL DAYS AND SYMBOLS (FROM 1919 TO PRESENTS)

45-70

ARZU ERMAN

NEON KİTİON GAZETESİNE GÖRE 1878 KIBRIS KONVANSİYONU VE KIBRIS RUM TOPLUMU ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI

"THE CYPRUS CONVENTION OF 1878"AND ITS REFLECTIONS ON THE GREEK CYPRIOT COMMUNITY ACORDING TO NEON KİTİON NEWSPAPER

71-82

NEJLA GÜNAY

DOĞU CEPHESİ KOMUTANI KAZIM KARABEKİR VE ERMENİLER

OTTOMAN EASTERN FRONTIER COMMANDER KAZIM KARABEKIR AND ARMENIANS

83-98

AHMET ŞAMİL GÜRER

İSVİÇRELİ CASUS JEAN CHEVRIER VE ROCHEFORT PROJESİ HAKKINDAKİ RAPORU

JEAN CHEVRIER, THE SWISS AGENT AND HIS REPORT ON THE ROCHEFORT PROJECT

99-109

CEYHUN ÖĞRETEN

TÜRK TÜTÜNÜNÜN TÜRK-ALMAN TİCARETİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ (1930-1953)

THE PLACE AND IMPORTANCE OF TURKISH TOBACCO IN TURKISH-GERMAN TRADE (1930-1953)

110-130

SEZAİ KÜRŞAT ÖKTE

BALKAN HARBİNDE "BOLAYIR MUHAREBELERİ VE ŞARKÖY ÇIKARMASI" (8-9 ŞUBAT 1913)

IN THE BALKAN WAR "THE BOLAYIR OPERATION AND THE ŞARKÖY LANDİNG"(8-9 FEBRUARY 1913)

131-150

AYŞE ÖMÜR ATMACA

İSMAİL CEM: A UNIQUE IMPRINT IN TURKISH FOREIGN POLICY

İSMAİL CEM: TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA BENZERSİZ BİR İZ

151-163

YAŞAR PINAR ÖZMEN

TÜRKİYE'DE 2000-2023 DÖNEMİNDE YAPILAN MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ KAPSAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADININ STATÜSÜ

GENDER EQUALITY AND THE STATUS OF WOMEN IN THE SCOPE OF LEGISLATIVE CHANGES IN TÜRKİYE DURING THE PERIOD 2000-2023

164-181

ÖZLEM SEYHAN

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA SAĞ VE SOL CENAHTA MİLLİYETÇİLİK VE HÜMANİZM ANLAYIŞI: TÜRK YURDU VE YURT VE DÜNYA DERGİSİ KIYASLAMASI

THE UNDERSTANDING OF NATIONALISM AND HUMANISM ON THE RIGHT AND LEFT WINGS DURING THE SECOND WORLD WAR: COMPARISON OF TÜRK YURDU AND YURT VE DÜNYA MAGAZINE

182-198

BİGE SÜKAN

I. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE SYKES-PİCOT ANLAŞMASI KAYNAKLI SORUNLAR

PROBLEMS ARISING FROM THE SYKES-PICOT AGREEMENT IN THE PERIOD AFTER WORLD WAR I

199-214

KADRİ UNAT

FOUNDATION OF THE EAST INDEPENDENCE COURT, ITS ACTION AND ADJUDICATORY PROCEDURES

ŞARK İSTİKLAL MAHKEMESİNİN KURULUŞU, İŞLEYİŞİ VE YARGILAMA USULLERİ

215-225

FATMA UYGUR

BALKAN SAVAŞLARINDA DÜVEL-İ MUAZZAM'IN GÜÇLÜ AKTÖRLERİ:

SAZONOV, POİNCARE VE GREY'İN SAVAŞ ÖNCESİ VE SONRASI "STATÜKO"CU POLİTİKALARI

POWERFUL ACTORS OF GREAT STATES IN THE BALKAN WARS:

THE PRE-WAR AND POST-WAR "STATUCO" POLICIES OF SAZONOV, POİNCARE, AND GREY

226-243

HAKAN UZUN

DEMOKRAT PARTİ'NİN ATATÜRK VE TÜRK İNKILABI İLE İMTİHANI:

"ATATÜRK ALEYHİNE İŞLENEN SUÇLAR HAKKINDA KANUN"

THE DEMOCRATIC PARTY'S CHALLENGE WITH ATATÜRK AND TURKISH REVOLUTION:

"THE LAW ON CRIMES COMMITTED AGAINST ATATÜRK"

244-270

Kitap İncelemesi / Book Review

İHSAN AKAR

Octave Gréard. *1789'DAN GÜNÜMÜZE FRANSA'DA İLKÖĞRETİM MEVZUATI, CİLT. 1: KANUN, KARARNAME, YÖNETMELİK, EMİR,... TARİHSEL GİRİŞ*

271-277

YAZIM KURALLARINA İLİŞKİN ESASLAR

PRINCIPLES ON THE WRITING RULES

ATATÜRK YOLU DERGİSİ
JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 74 (2024), 164-181.
Geliş/Received: 06.01.2024
Kabul/Accepted: 23.04.2024
DOI: 10.46955/ankuayd.1415650

(Araştırma Makalesi/Research Article)

TÜRKİYE'DE 2000-2023 DÖNEMİNDE YAPILAN MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ KAPSAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADININ STATÜSÜ

GENDER EQUALITY AND THE STATUS OF WOMEN IN THE SCOPE OF LEGISLATIVE CHANGES IN TÜRKİYE DURING THE PERIOD 2000-2023

YAŞAR PINAR ÖZMEN*

ÖZ

Hukukun temel ilkeleri kadınların toplumsal cinsiyete dayalı yaşamlarıyla çeliştiğinde, kadınların deneyimlerini dikkate alarak yapılan yasal reformların kadının toplumsal statüsü açısından büyük önem arz ettiği açıktır. Bu çalışmada öncelikle Türkiye'deki kadın hareketlerinin gelişimine kısaca değinilmekte ve Türkiye'de CEDAW'ın kabul edilmesinden sonra hızlanan ve özellikle 2000'ler sonrasında sonuç vermeye başlayan mevzuat değişiklikleri toplumsal cinsiyet eşitliği olgusu temelinde incelenmektedir. Hukuk mevzuatında kadınlarla ilgili düzenlemeler hukuk ve kadın çalışmaları alanında özel bir ilgi alanı olmuş ve yapılan değişiklikler ayrı ayrı incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı 2000-2023 yılları arasındaki dönemde yenilenen ve değiştirilen mevzuatı birbirileri ile ilişkileri bağlamında topyekûn bir analize tabi tutup toplumsal cinsiyet eşitliği açısından Türk hukuk mevzuatının ruhunu tanımlamaktır. Araştırmanın temel sorusu Türk hukuk mevzuatında kadının birey olarak toplumsal hayattaki ve geleneksel olarak toplumsal yapıda büyük önem atfedilen aile içindeki eş veya anne olarak rolleri arasında nasıl bir ilişki kurulduğudur. Mevzuat değişikliklerinin ne kadar etkili olduğuna ilişkin bir kaynak olarak ve kadının toplumsal konumundaki değişimini görebilmek açısından istatistiksel veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hakları, Kadın Hareketi, Kadın Politikaları, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Türk Hukuk Mevzuatı.

ABSTRACT

When the basic principles of law conflict with women's gender-based lives, it is clear that legal reforms taking into account women's experiences are of great importance for the social status of women. In this study, first, the development of women's movements in Türkiye is briefly mentioned and the legislative changes that accelerated after the adoption of CEDAW in Türkiye and started to yield results especially after the 2000s are examined based on gender equality. Regulations about women in legal legislation have been a special interest in the field of law and women's studies, and the changes made are examined separately. This study aims to analyze the revised and amended legislation between 2000-2023 in the context of their relations with each other and define the spirit of Turkish legal legislation in terms of gender equality. The main question of the research is how to establish a relationship between the roles of women as individuals in social life and as wives or mothers in the family, which is traditionally attributed to great importance in the social structure in Turkish legal legislation. Statistical data have been evaluated as a source of how effective the legislative changes are and to see the change in the social position of women.

Keywords: Gender Equality, Turkish Legal Legislation, Women's Movement, Women's Policies, Women's Rights.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, pborozmen@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2970-1110.

Extended Abstract

Under the influence of the feminist wave that entered the revival phase in the world, women's movements in Türkiye began to stir in the 1970s and diversified in the 1980s. It became more organized in the 1990s and many problems started to be discussed in the public sphere. The "The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)" was accepted by Türkiye in 1985. CEDAW has been effective in regulating legislation regarding the status of women since the 1990s. Legal reforms have been made in a process of evolution in which resources (time, financial support, organizational talents, political and social opportunities) were mobilized and led by women's non-governmental organizations. Although discussions held on various platforms in the public sphere are often pushed into the shallow area of traditional discourse and some changes occur in baby steps, there has been great progress in legal regulations compared to the previous decades. On the other hand, the position of women in the family has always continued to be emphasized, and the protection of family and marriage unity has become a more focal point. The position of women as a free individual, and members of society, has remained in the background.

In this study, first of all, the development of women's movements in Türkiye is briefly mentioned and the legislative changes that accelerated after the adoption of CEDAW in Türkiye and started to yield results, especially after 2000 are examined based on the phenomenon of gender equality. This study aims to analyze the renewed and amended legislation between 2000 and 2023 in the context of their relations with each other and to define the spirit of Turkish legal legislation in terms of gender equality. The main question of the research is what kind of a relationship is established in Turkish legal legislation between the roles of women as individuals in social life and as wives or mothers in the family, to which great importance has traditionally been attributed in the social structure. Statistical data were evaluated as a source of how effective the legislative changes were and to see the change in women's social position.

Women's movements, which grew stronger after the 1980s, played an active role in ensuring a gender equality perspective in the laws implemented in the 2000s. CEDAW and the official recognition of Türkiye's European Union (EU) candidate country status have been instrumental in the change of all laws affecting women's social life. Within the framework of compliance with European Union legislation, ensuring equality between men and women in practice was a priority area. The activities of women's non-governmental organizations, whose number is rapidly increasing and who have the opportunity to benefit from the national and international financial support provided within this framework, have increased. Intensive efforts led to the renewal of laws and the enactment of special laws in the 2000s. The Turkish Civil Code (in 2001), the Turkish Labor Law (in 2003), and the Turkish Penal Code (in 2004) were renewed, and the Law on the Protection of the Family and the Prevention of Violence Against Women was adopted in 2012. Improvements and changes were made in the relevant laws toward gender equality with subsequent laws, decrees, and decisions.

The outcomes of these changes have been observed in the data on the social status of women in Türkiye, and the improvement in education and employment is especially noticeable. It is observed that the age of marriage for women has increased over the years with the effect of the improvement in education and the change in the Turkish Civil Code. Despite the positive changes in employment data over time, it seems that there is a long way to go in terms of gender equality. It is observed that the unemployment rate for women is higher than for men at almost every educational level.

National and international legal regulations are very important in improving the social status of women. Deficiencies and ambiguities in the laws create many victimization situations. On the other hand, although normative regulations contain very important gains in ensuring gender equality, preventing women from being subjected to violence, and recognizing their rights as equal individuals, they are not sufficient. In order to achieve better results, social awareness should be raised, women should learn their rights, be able to express their complaints and be protected without feeling social pressure. Activities need to be increased to change the social perception about women's rights, women's responsibility in the family, women's involvement in working life, and to adopt the concept of gender equality. It is necessary to educate individuals starting from childhood, to constantly inform them, and to ensure that gender equality becomes a natural part of the social lifestyle and internalized.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de Cumhuriyet tarihinin en yüksek oranla yer alan kadın milletvekilleri, Türk Deniz Kuvvetleri tarihinin ilk kadın amirali Gökçen Fırat, artan başarıları ile gurur duyduğumuz Türkiye Kadın Millî Voleybol Takımı oyuncuları ve daha niceleri kadın oldukları için değil toplumun bireyleri olarak eşit fırsatlara sahip oldukları için bulundukları konuma geldiler. Cumhuriyet tarihinde başbakan, bakan, siyasi parti lideri gibi görevler dâhil kamusal hayatta ve özel girişimlerde üst düzey pozisyonlarda kadınlar yer almıştır. Bu örnekler kadın ve erkeğin her alanda eşit haklara ve fırsatlara sahip olduğu toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinde henüz iyi bir yerde olduğumuzu göstermemektedir. Başlangıcı Tanzimat Dönemi'ne dayanan geleneksellik-modernlik arasında gidip gelen kadının toplumsal konumuna ilişkin tartışmaların bir kısmı hâlâ sürdürülmektedir.

Dünyada kadın hareketi, kadının toplumsal konumunu, gelir, mülkiyet ve eğitim haklarını tartışarak gelişmiştir. Bu hakların elde edilmesinde siyasal katılımın önemli olduğu konusundaki fikir birliği stratejik bir ortak payda olarak oy hakkını öne çıkarmıştır. Kadın ve erkek arasında eşitliği sağlayacak fırsat ve kaynaklara erişim için yasal reformların yapılması yolunda süfrajet (oy hakkı) hareketi kadının siyasal katılımda yerini alması için bir meşale yakmıştır. Aynı dönemde Endüstri Devrimi sonrasında fabrikalarda sayısı artan kadınlar, erkeklerle eşit olmayan haklarını, çalışma ve yaşam koşullarını protesto ettiği gösteriler gerçekleştirmiştir. Batı toplumlarında kadınların mücadelesi sonunda elde edilen oy hakkı ırk, gelir, eğitim durumu gibi bazı kısıtlılıkları bir süre daha barındırmıştır. Zaman içinde gelişerek dünyaya yayılan bu hareketin özü, aynı entelektüel donanıma sahip eşit varlıklar olarak kadınların erkeklerle eşit fırsatları hak ettikleri iddiasına dayanır.[1] Kadın hareketi, kadınlarla ilgili yüzyıllardır var olan kültürel olarak inşa edilmiş bir hikâyeyi değiştirmeyi başarmıştır. Günümüzde sosyoekonomik olarak gelişmiş ülkelerde bile toplumsal cinsiyet eşitliği ulaşılması gereken bir hedef olarak üzerinde çalışılması gereken bir olgudur.

Bu çalışmanın amacı 2000 sonrası dönemde Türkiye'de mevzuatta toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda yapılan değişiklikleri incelemektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, gelenekle modern, örf ve adetlerle yazılı kanunlar arasında sıkışmış bir olgudur. Hukukun temel ilkeleri kadınların toplumsal cinsiyete dayalı yaşamlarıyla çeliştiğinde, kadınların deneyimlerini dikkate alarak yapılan yasal reformların kadının toplumsal statüsü açısından büyük önem arz ettiği açıktır. Hukuk toplumsal değişimi kolaylaştırabilir, ancak resmî hukuki ifade ne olursa olsun, hukuk kurallarının uygulanması çoğunluk kültürünün hâkim kavramsallaştırmalarını ve sonuçlarını izleyecek ve yansıtacaktır. Yine de yasal biçimsel kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması başarılı bir stratejik başlangıç olarak kadınların erkeklerden farklılıklarının tabiiyet olarak kullanılmasını engellemiştir.[2] Kadın hareketi en başından beri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için fırsat ve kaynaklara erişimin gerekli yasal reformların yapılması ile mümkün olabileceğini savunmuştur. Ataerkil anlamda belirlenmiş "kamu"yu dönüştürebilmek için bir hukuk mücadelesine girilmiştir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği olgusu açısından hukuksal düzenlemeler elit bir kesimin kadının sosyal statüsünü tartışmaya açmalarıyla başlamıştır. Öncelikle eğitim alanında meyvelerini veren tartışmalar Cumhuriyet döneminde birtakım medeni ve siyasal hakların kazanılması ile sonuçlanmıştır. Oy hakkının kazanılmasından 1960'lara kadar geçen yıllarda dünyada kadın hareketi açısından bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. 1960-1970'lerde kadınların siyasal süreçlerdeki ve işgücündeki görece artan katılımı, kadınların eğitim ve ekonomik durumlarındaki değişimler hak taleplerinde etkili olmuştur. Bu dönemde yükselen ikinci feminizm dalgası birçok farklı yaklaşımı barındıran bir çeşitlilik sunmaktadır. Üç ana akım olarak gelişen dalgada; liberal feminizm için eşit davranma, sosyalist feminizm için kadın emeği öne çıkmıştır. Kadınla ilgili konuların en uç noktalarda tartışıldığı bu dönemde, eşitsizliğin kaynağının "cinsiyet-toplumsal cinsiyet" sistemi olduğu olgusundan hareketle bu sistemin getirdiği kısıtlamaların kaldırıldığı daha kökten bir değişimin savunulduğu radikal feminizm bir diğer ana akımdır.[3] Kadınların özel sayılan sorunları da siyasal düzleme taşınmaya başlamıştır. 1990'lar sonrasında feminizmin ilgi alanı, söylem ve bakış açıları daha da farklılaşmıştır. Her biri farklı öncüllere dayanan ve farklı sonuçlara varan bu farklı yaklaşımlar kimi zaman birbiriyle çatışma yaşamıştır.[4]

---

1 Nancy Cott, *The Grounding of Modern* Feminism, New Haven and London: Yale University Press, 1987, 19.

2 Kadınların deneyimlerinden yola çıkarak hukuk sistemini ve hukuk anlayışını dönüştürerek kadınların yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen feminist hukuk teorisi için bkz. Tracy A. Thomas, "The Long History of Feminist Legal Theory", The Oxford Handbook of Feminism and Law in the United States. Ed. Deborah Brake, Verna Williams ve Martha Chamalla, Oxford University Press, 2021, 15.

3 Meryem Koray, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de 'Cinsiyet' Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri", *Çalışma ve Toplum* 2/29 (2011), 13-54.

4 Koray, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de", 43.

Dünyada canlanma evresine giren feminist dalganın etkisiyle Türkiye'de de kadın hareketleri 1970'li yıllarda kıpırdanmaya başlamış, 1980'li yıllarda çeşitlenmiştir. 1990'larda daha örgütlü hale gelmiş, birçok sorun kamusal alanda tartışılmaya başlamıştır. "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)" 1985'te Türkiye tarafından kabul edilmiştir. CEDAW, 1990'lardan itibaren kadının statüsü ile ilgili mevzuatın düzenlenmesinde etkili olmuştur. Zaman, mali destekler, örgütsel yetenekler, siyasal ve sosyal fırsatlardan oluşan kaynakların seferber edildiği ve kadın sivil toplum kuruluşlarının önderlik ettiği bir süreçte yasal reformlar yapılmıştır. Kamusal alanda çeşitli platformlarda yapılan tartışmalar çoğu zaman geleneksel söylemin sığ alanına itilse ve bazı değişiklikler bebek adımlarıyla gerçekleşse de hukuki düzenlemeler anlamında bir önceki on yıllara göre büyük gelişim sergilenmiştir. Diğer taraftan kadının aile içindeki konumu her daim vurgulanmaya devam etmiş, aile ve evlilik birliğinin korunması daha fazla odak noktası olmuştur. Kadının toplumun üyesi özgür bir birey olarak konumu geri planda kalmıştır.

Çalışmada öncelikle Türkiye'deki kadın hareketlerinin gelişimine kısaca değinilmekte ve Türkiye'de CEDAW'ın kabul edilmesinden sonra hızlanan ve özellikle 2000 yılı sonrasında sonuç vermeye başlayan mevzuat değişiklikleri toplumsal cinsiyet eşitliği olgusu temelinde incelenmektedir. Bu çalışmanın amacı 2000-2023 yılları arasında yenilenen ve değiştirilen mevzuatı birbirleri ile ilişkileri bağlamında bir analize tabi tutup toplumsal cinsiyet eşitliği açısından Türk hukuk mevzuatının ruhunu tanımlamaktır. Araştırmanın temel sorusu Türk hukuk mevzuatında kadının birey olarak toplumsal hayattaki ve geleneksel olarak toplumsal yapıda büyük önem atfedilen aile içindeki eş veya anne olarak rolleri arasında nasıl bir ilişki kurulduğudur. Mevzuat değişikliklerinin ne kadar etkili olduğuna ilişkin bir kaynak olarak ve kadının toplumsal konumundaki değişimi görebilmek açısından istatistiksel veriler değerlendirilmiştir.

1. Türkiye'de Kadın Hareketlerinin ve Kadınla İlgili Mevzuatın Gelişimi

Orta Asya Türk toplumlarında toplumsal cinsiyet açısından daha eşitlikçi bir konuma sahip olan kadınların sosyal yaşamlarında kısıtlamalar İslamiyetin kabulünden sonra yerleşmiştir.[5] Tanzimat Dönemi'nde eğitim alanında gerçekleşen kazanımlar ve özellikle II. Meşrutiyet'ten sonra hız kazanan kadın hareketi Cumhuriyet'in ilanından sonra kadının sosyal hayatında ve aktif siyasete katılım yolunda reformların yapılmasını sağlamıştır.[6]

Kadınların toplumsal statüleri ile ilk tartışmalar Tanzimat Dönemi'nde aydınlar, bürokrasi elitleri ve bu ailelere mensup kadınlar tarafından başlatılmıştır. İlk kez, kadın sorununun, toplumun gelişmesi için yaşamsal öneme sahip olduğunun ayrımına varılmaya başlamıştır.[7] Tanzimat sonrası başlayan eğitim atılımı sonuçlarını vermeye başlamış, kadın sorunları I. ve II. Meşrutiyet Dönemi romanlarında ve kadınlar tarafından da kurulmaya başlayan gazete ve dergilerde dile getirilmiştir. Bu dönemde tesettür zorunluluğu, evlenme ve boşanmada kadına söz hakkı tanınmaması, çok kadınla evlilik, miras hakkında ve mahkemedeki tanıklıkta kadının erkekle eşdeğer tutulmaması, kadının çalışma yaşamına yeterince katılamaması, kadının siyasal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olmaması en çok dile getirilen sorunlardır.[8] Bunların birçoğu günümüzde hâlâ üzerinde tartışılan konular arasındadır. Cumhuriyetin ilk on yılında kadınların eğitim, medeni hukuk ve siyasal alandaki hakları verilmiştir. Bu dönemde kadınlar Batılı olma ve geleneksel kalma arasında çeşitli tartışmaların ve modernleşme imajının nesnesi olmuş[9], hak talepleri elit kadınlar tarafından dile getirilmiş, erkeğin üstün konumunun devam ettiği siyasal ve toplumsal yapıda kadının aile içindeki konumunun öncelikli olduğu her fırsatta belirtilmiştir.[10]

Dünyada ve ülkeler özelinde kadınların statüsünün yükseltilmesine ilişkin faaliyetlerde Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konsey çatısı altında 1946 yılında oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu öncü bir rol üstlenmiştir. BM Antlaşması (1945), Evrensel Bildirge (1948), Avrupa İnsan Haklar Sözleşmesi (1950), Avrupa

5 Belkıs Konan, "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60/1 (2011), 162.

6 Türkiye'de kadın hareketinin tarihçesi ve sonuçları için literatürde temel eserlerden bazıları için bkz. Nermin Abadan-Unat, "The Modernization of Turkish Women", Middle East Journal 32/3 (1978), 291-306; Semra Gökçimen, "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", Yasama Dergisi, 10 (2008), 5-59; Konan, "Türk Kadınının Siyasi", 157-174; Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992; Özlem Baykal, "Modern Dünya'nın Değişen Koşullarında Osmanlı Kadın Hareketine Genel Bir Bakış", Atatürk Yolu Dergisi, 70 (2022), 67-90; Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992, 228-237. Ayrıca kadınlara yönelik yasal düzenlemelerin bir listesi için bkz. https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/.

7 İhsan Şerif Kaymaz, "Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye'de Kadının Toplumsal Konumu", *Atatürk Yolu Dergisi* 12/46 (2010), 333-366.

8 Kaymaz, "Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı", 340.

9 Belma Tokuroğlu, *Özgürleşemeyen Kadın*, Ankara: Odak Yayınları, 2004, 63.

10 Ruziye Tali, *Kadınların Yerel Siyasi Temsil Süreçleri*, Ankara: İmaj Yayınları, 2019, 251.

Sosyal Şartı (1961) toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık karşısında kadının korunmasına yönelik birtakım düzenlemeler içermiş ve 1979 yılında CEDAW BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

1968'de Fransa'daki öğrenci hareketleri ile başlayan dönem tüm dünyada kadın hareketlerinin ivme kazandığı bir dönem olmuştur. Türkiye'de kadın hareketleri 1970'li yıllarda canlılık kazanmaya başlamış, 1980'li yıllarda yükselişe geçmiş, sayıca artmış ve çeşitlenmiştir. 1990'lı yıllarla beraber sokak protestolarının ve kampanyalarının ötesine geçerek daha örgütlü bir hale gelmiş, birçok sorun kamusal alanda tartışılmaya başlamıştır. Dünyada etkili olan feminist dalganın farklı yaklaşımlarını temsil eden gruplar Türkiye'de yaygınlaşmıştır. BM tarafından ilki 1975 yılında Meksika'da olmak üzere Dünya Kadın Konferansları düzenlenmeye başlamış ve Türkiye konferanslara katılımcı olmuştur. Bu dönemlerde yükselen ikinci dalga feminizmin etkisi ile yaygınlaşan ve derinleşen feminist hareket, kadın hakları ile ilgili konulardaki bilinç ve duyarlılığı arttırmış, uluslararası organizasyon ve faaliyetlerde etkisini göstermiştir.[11]

Türkiye uluslararası yasa niteliğinde olan CEDAW'ı 1985 yılında onaylamış ve 1986'da yürürlüğe koymuştur. Batı toplumlarındaki güçlü feminist hareketlerin girişimiyle kadın hakları söyleminin uluslararası boyutta kurumsallaşması, toplumsal dinamiklerin kadın hakları ve politikalarını dönüştürecek potansiyele sahip olmayan ülkeler için güçlü bir kaynak yaratmıştır.[12] Türkiye'de 1986 yılında yürürlüğe giren CEDAW'ın 1990'lardaki kadının statüsü ile ilgili yapılan faaliyet ve politikalarda etkili olduğu[13], kanun metinlerinin toplumsal cinsiyet açısından duyarlılık kazandığı gözlenmektedir. Feminist bir mücadelenin uluslararası bir strateji haline gelmesi ile toplumsal cinsiyet eşitliği konusu ana akımlaştırmanın merkezine yerleşmiş ve bu konuya yönelik projelere ve araştırmalara mali destek sağlanmaya başlanmıştır. Kadın sivil toplum örgütleri faaliyetlerinde mali desteklerden yararlanmıştır. 1980'lerden sonra yükselen kadın hareketinin ucuz işgücüne, özelleştirmelere dayanan, devletlerin sosyal destek ve korumasına karşı olan neoliberal politikaların uygulandığı döneme denk gelmesi bir tesadüf değildir. Bu dönem ulus-devletin küresel şirketlere karşı güçsüzleştiği, ucuz işgücü emeğinin konumlandığı sınıf yerine daha geniş kategorilere yayılan kimlik kavramının öne geçtiği dönemdir. Erkek veya kadın farketmeden ucuz işgücüne daha çok ihtiyaç duyan neoliberal politikaların etkileri kadınlar için daha ezici olmuştur. Ekonomik krizlerde kadınlar sosyal güvenceden yoksun kayıt dışı işlerde daha çok çalışmak zorunda kalmış ve çalışma hayatı genelinde daha fazla yer alan kadınların deneyimlerinden yola çıkarak yasal koruma ve tedbirlerin alınması ihtiyacı doğmuştur. Kadın hareketinin özellikle çalışma hayatında kadın haklarını genişleten bir mevzuatın gelişmesinde etkili bir kampanya yürüttüğü gözlenmektedir.

Türkiye'de kadınlar konusundaki politikalara odaklanmış ilk resmî kurum olan Devlet Planlama Teşkilatı Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu 1987'de kurulmuştur. Kadının statüsünün güçlendirilmesi ve haklarının korunması için 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı[14] kadın politikaları konusunda en önemli adımlardan biri olmuştur. 1985 yılında imzalanan CEDAW Sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını CEDAW Komitesine göndermek zorundadırlar. Türkiye bu zorunluluk kapsamında raporlarını 1990'dan itibaren sunmaya başlamıştır.[15] Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ve kadına yönelik ayrımcılığa ve şiddete karşı akademik alanda çalışmalar yapmak ve bilgiyi topluma yaymak amacıyla ilki İstanbul Üniversitesi bünyesinde 1989'da açılan Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri kurulmaya başlamıştır. 1989'da İçişleri Bakanlığı, kaymakamlık sınavlarına kadınların da alınacağını açıklamıştır. Kadının çalışmasını, kocanın iznine bağlayan Medeni Kanun'un 159. maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.[16] 1990'da mağdurun hayat kadını olması halinde tecavüz ve kaçırılma ilgili cezaların üçte ikisine kadar indirilmesini öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi TBMM tarafından yürürlükten kaldırılmıştır.

---

11 Hande Eslen-Ziya, "Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivistler: Bir Lobicilik Hikayesi", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 15/1 (2012), 119-149; Esra Gedik, "Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye'de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı", *Akademik Hassasiyetler* 2/4 (2015), 209-228.

12 Koray, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de", 17.

13 Emine Gülselcen Kafkasyalı, "CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesine Kadın Hakları veTürk İç Hukukuna Etkileri", *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 9/1 (2023), 150-173; Murat Kemaloğlu, *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CEDAW) Türkiye Raporları ve Sivil Toplum Çerçevesinde Türkiye'de Kadının Durumunun Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 145-147.

14 T.C. Resmî Gazete (20.04.1990-Sayı: 20498 (Mükerrer)). Adı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü olarak değişen kurum Başbakanlığa bağlanmıştır.

15 Gökçimen, "Ülkemizde Kadınların Siyasal", 32.

16 Anayasa Mahkemesi Kararı (Esas Sayısı: 1990/30, Karar Sayısı: 1990/31 Karar Günü:29.11.1990).

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı kurulmuş, ilk resmî kadın konuk evleri ve sığınma evleri, danışma merkezleri gibi kadın odaklı kurumlar 1990'larda açılmaya başlamıştır. 1996 Uçan Süpürge ve 1997'de Kadın Adayları Destekleme ve Eğitme Derneği (KA-DER) kurulmuş, kadınların-erkek eşitliği, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması, şiddete karşı korunması, emeğinin sömürülmemesi, siyasal katılımlarının artması gibi pek çok konuda kadın örgütleri faaliyetlerini artırmıştır.[17] Bu dönem kadın hareketlerinin güçlü bir baskı grubu olarak örgütlendiği ve kadın politikalarıyla ilgili resmî kurumlar aracılığıyla mevzuat değişikliklerinde etkili olduğu gözlenmektedir. 1997'de kadının, evlendikten sonra kocasının soyadı ile birlikte kendi soyadını da kullanabilmesi sağlanmıştır. İçişleri Bakanlığı'nca nüfus cüzdanlarında medeni hal kısmında "bakire/dul/boşanmış" gibi ifadelerin yerine sadece "evli" veya "bekar" ifadelerinin kullanılmasını düzenleyen genelge yayımlanmış ve ilgili diğer kanunlarda bu ifadeler düzeltilmiştir. Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak düzenlenen zina suçu önce erkekler için (1997) daha sonra kadınlar için (1998) Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir. 1999 yılında BM tarafından kabul edilen cinsiyet ayrımcılığına ve hak ihlallerine maruz kalma durumlarında CEDAW Komitesi'ne şikayet hakkı tanıyan CEDAW İhtiyari Protokol Türkiye tarafından imzalanmış ve 2002 yılında kabul edilmiştir.

1990'lar kadın girişimcilerin desteklendiği, kadın politikalarının kalkınma ile birlikte ele alınmaya başlandığı, kadın sağlığı ile ilgili politikaların geliştirildiği, kadınlara yönelik danışma merkezlerinin arttığı, kadın erkek eşitliği odaklı Medeni Kanun Tasarısı'nın hazırlandığı özetle kadınla ilgili politika ve mevzuat geliştirmelerinde büyük bir ivmenin yakalandığı bir dönem olmuştur.

2. 2000 Sonrası Dönemde Türkiye'de Kadınlarla İlgili Yasal Düzenlemeler

1980'lerden sonra güçlenen kadın hareketleri 2000'li yıllarda uygulamaya konan kanunlarda toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını sağlamada etkin bir rol oynamıştır. Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine ilişkin uluslararası düzenleme olan CEDAW ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) aday ülke statüsünün tescil edilmesi ile kadın-erkek eşitliğinin özellikle uygulamada sağlanmasının bir öncelik alanı olarak belirlendiği AB mevzuatına uyumlaştırma çalışmaları kadının sosyal yaşamını etkileyen tüm kanunların değiştirilmesinde etkili olmuştur.[18] Bu çerçevede sağlanan ulusal ve uluslararası mali desteklerden faydalanma imkânı bulan ve sayısı hızla artan kadın sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri artış göstermiştir. Zaman, para, örgütsel yetenekler, siyasal ve sosyal fırsatlardan oluşan kaynakların seferber edildiği[19] yoğun çabalar 2000'lerde kanunların yenilenmesini ve özel kanunların çıkarılmasını sağlamıştır. 2001'de Türk Medeni Kanunu, 2003'te İş Kanunu, 2004'te Türk Ceza Kanunu yenilenmiş, 2012'de Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir. İlgili kanunlarda daha sonra çıkan kanun, kararname ve kararlarla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik iyileştirmeler ve değişiklikler yapılmıştır.[20]

2.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (CEDAW) Kabulü

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 19 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilen CEDAW, Türkiye tarafından olan 1985 yılında onaylanmış ve 1986'da yürürlüğe girmiştir.[21] Türkiye, medeni haklar bakımından kadın ve erkeklere eşit fırsatların tanınması, kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verilmesi (Sözleşme'nin 15. maddesinin 2. ve 4. fıkraları); evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında, çocuk olması durumunda çocuklarla ilgili konularda, veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme durumlarında eşit hak ve sorumluluklar, aile adı, meslek ve iş seçimi eşler için eşit kişisel haklar ile ilgili hükümlerin (Sözleşme'nin 16. maddesinin 1. fıkrasının (c), (d), (f) ve (g) bendleri) o dönemde yürürlükte olan Türk Medeni Kanunu'nun ilgili

17 Eslen-Ziya, "Türk Ceza Kanunu Değişiminde", 124; Gedik, "Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma", 211.

18 T.C. Başbakanlık KSGM, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013, Ankara: Fersa Ofset, 2008, 13.

19 Toplumsal hareketler teorisinde kaynak mobilizasyonu (seferberliği) yaklaşımı, toplumsal hareketleri yapısal krizler sonucu oluşan irrasyonel davranışlar olarak niteleyen kolektif davranış yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Mancur Olson'un "Kolektif Eylemin Mantığı" (1965) adlı eseri ile ortaya atılan ve sonra geliştirilen yaklaşım toplumsal hareketleri örgütlenme, çıkarlara odaklanma, fırsatları değerlendirme, kaynak üretme ve kullanma stratejilerine dayalı olarak açıklar (J. Craig Jenkins, "Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements", *Annual Review of Sociology* 9/1 (1983), 527-553.

20 1990'lardan itibaren kadına yönelik sosyal politikaların yasal ve kurumsal yapılanma açısından geniş bir listesi için bkz. Dilek Özsoy, *Kazakistan ve Türkiye'de Kadına Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirmesi (1991-2021)*, Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2022, 118-130.

21 Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunduğu 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun, 25 Haziran 1985 tarih ve 18792 sayılı Resmi Gazete'de yayımlamıştır. Bakanlar Kurulu'nun onaya ilişkin 24 Temmuz 1985 tarih ve 85/9722 sayılı Kararı ise, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgeleri, 20 Aralık 1985 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiştir. 27. madde uyarınca, Sözleşme Türkiye bakımından 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

hükümleri ile tamamen bağdaşmadığı gerekçesiyle çekince ile taraf olmuştur. Bu düzenlemelerin yapıldığı yeni Medeni Kanun Tasarısı'nın Meclis'e sunulmasının ardından 30 Eylül 1999 tarihinde ilgili maddelerdeki çekinceler kaldırılmıştır. Bu çekincelerin kaldırılmasında kadın sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve CEDAW komitesine gölge raporları etkili olmuştur.[22] Yabancılarla evlenme konusunda Türk Vatandaşlık Kanunu maddeleriyle ilgili çekinceler yapılan düzenlemeler sonucunda 2008 yılında kaldırılmıştır. Türkiye'nin, Sözleşme'nin "yorum veya uygulanmasına ilişkin olarak Taraf Devletler arasında uyuşmazlık olması halinde, bunun tahkim veya Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözülmesini" öngören 29. maddenin 1. fıkrasına ilişkin çekincesi devam etmektedir.

2.2. Anayasa Değişiklikleri

Normlar hiyerarşinde en üstte yer alan anayasalar vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen, güvence altına alan, devlet ve toplum arasındaki ilişkileri belirleyen, birey özgürlükleri karşısında iktidarı sınırlayan en temel hukuki metinlerdir. Bütün hukuk kuralları anayasaya uygun olmalıdır. Türk Anayasalarında yer alan kanun önünde herkesin eşit olduğu ilkesi 1961 ve 1982 Anayasası ile eşitlik maddesi cinsiyete duyarlı hale getirilmiş ve cinsiyetin herhangi bir ayrımcılık sebebi olamayacağı belirtilmiştir. Burada vurgulanan cinsiyet eşitliği mutlak yönde bir eşitlik olarak değil aynı durumda bulunan kişilerin aynı hukuki işlemlere tabi olması anlamında bir eşitliktir. Cinsiyetin ayrımcılık nedeni olmayacağına ilişkin maddeler diğer kanunlara da işlenmiştir.

1982 Anayasası'nda[23] kadın ve erkek eşitliği ile ilgili güçlendirici eklemeler yapılmıştır. 2001 yılındaki değişiklikle[24] 41. maddedeki "Aile, Türk toplumunun temelidir" fıkrasının sonuna "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." ibaresi eklenmiş, 2004 yılındaki değişiklikle[25] kanun önünde herkesin eşit olduğu ilkesi ile ilgili 10. maddeye eklenen fıkrada kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu ve devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. Kadınlığı cinsiyet ayrımcılığının temeli olmaktan öteye götüren, kadınları hakların öznesi konumuna taşıyan iyileştirme, 2010 yılındaki değişiklikle[26] aynı hükme eklenen "bu amaçla alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı" ibaresiyle ayrımcılık yasağını devletin pozitif yükümlülükleriyle pekiştirmiş, kadın-erkek eşitliği güvence altına alınmıştır.[27] Bu değişiklikler AB sözleşmelerine ve direktiflerine uygun olarak ilk defa pozitif ayrımcılığı Anayasa düzeyinde bir temel ilke olarak kabul etmektedir.[28] 2001 yılında 66. maddede yapılan değişiklikle Türk anadan doğan çocuklara da doğrudan Türk vatandaşlığı statüsü verilmektedir.[29]

2004 yılındaki değişiklikle 90. maddenin son fıkrasına "…temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır." ibaresi eklenmiş ve bu bağlamda CEDAW da Anayasa'da üstün duruma geçmiştir. Anayasada 2001, 2004 ve 2010'da yapılan değişiklikler, kadın erkek eşitliğinin hayata geçirilmesinde güçlü bir dayanak oluşturmuştur.

2009 yılında kurulan[30] ve siyasi parti grupları ile bağımsız milletvekillerinin meclisteki oranına göre temsil edilen TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun 2012 tarihli raporunda[31] toplumsal cinsiyet eşitliğini pekiştirmek için yapabilek iyileştirmelere değinilmektedir. Bunlardan en önemlileri; Anayasa'da ayrımcılıkla ilgili maddede dolaylı ve doğrudan ayrımcılık yapılamayacağının belirtilmesi, hak ve ödevler kısmında kadın-erkek fırsat eşitliği ifadelerinin kullanılması, kadın ve erkek eşitliği olgusunun insan haklarının özü ile bağının kurulması, atama ve seçimle oluşan tüm karar mekanizmalarında kadınların temsil ve katılımını artırmak için teşvik edici hükümlere yer verilmesidir. Komisyon raporundaki öneriler içinde bulunan ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyet gösterdiği ayrımcılıkla mücadele, insan hakları ve eşitlik gibi alanlarda anayasal gözetim

22 https://kadininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/1997KIH-YC.pdf. Erişim 09.09.2023.
23 T.C. Resmî Gazete (09.11.1982-Sayı: 17863 (Mükerrer)), (Kanun No:2709, Kabul Tarihi:10.10.1982).
24 T.C. Resmî Gazete (17.10.2001-Sayı: 24556 (Mükerrer)), (Kanun No:4709, Kabul Tarihi:03.10.2001).
25 T.C. Resmî Gazete (22.05.2004-Sayı: 25469), (Kanun No:5170, Kabul Tarihi:07.05.2004).
26 T.C. Resmî Gazete (13.05.2010-Sayı:27580), (Kanun No:5982, Kabul Tarihi:07.05.2010).
27 Selda Çağlar, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Eşitliğin Dar Yorumu", *Ankara Barosu Dergisi*, 3 (2012), 41-86.
28 Devrim Ulucan, "Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15 (2014), 369-383.
29 T.C. Resmî Gazete (17.10.2001-Sayı:24556 (Mükerrer)), (Kanun No:4709, Kabul Tarihi:03.10.2001), m.23.
30 T.C. Resmî Gazete (24.03.2009-Sayı:27179), (Kanun No:5840, Kabul Tarihi:25.02.2009).
31 TBMM, "Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa Konulu Komisyon Raporu" (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2012).

mekanizmalarının geliştirilmesi 2016 yılında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulması[32] ile bir ölçüde gerçekleştirilmiştir.

2.3. Türk Medeni Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

Kabul edildiği tarih itibariyle dönemine göre ilerici olan 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun yenilenmesine yönelik 1970'ten beri süren çabalar[33] ancak 30 yıl sonra yeni bir kanunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2001 yılında kabul edilen 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda (TMK)[34] evlenme ve boşanmayı düzenleyen aile hukuku bölümü kadın örgütlerinin çabaları sonucunda kadın erkek eşitliğini sağlayacak şekilde değiştirilmiştir. TMK'da (m.21/1), eşitlik ilkesine uygun olarak kadının yerleşim yerinin, kocanın yerleşim yerine bağlanması esası terkedilmiş, ayrılık durumunda velayet altındaki çocuğun yerleşim yerinin kendisine bırakıldığı ana veya babanın yerleşim yeri olduğu hükmü getirilmiştir. Evlilik birliğinin temsili, evlilik birliğinin beraberce yönetilmesi, eşlere, birliğin giderlerine yalnız malvarlığı ile değil emekleriyle de katılabilme imkânının sağlanmış olması, oturulacak konutun birlikte seçilmesi, üçüncü kişilere karşı sorumluluk, eşlerin meslek ve işi, aile konutu, evlilik birliğinin giderlerine katılma gibi konularda kadın erkek eşitliği sağlanmıştır.

Boşanma nedenleri olarak 'cana kast' ve 'pek fena muamele'ye, 'onur kırıcı davranış' da eklenmiştir (TMK. m. 162). Boşanma halinde, evlilik sonrasında edinilen mallar eşler arasında eşit olarak paylaştırılacak, ancak eşler istedikleri takdirde mal ayrılığı, paylaşmalı mal ayrılığı ve mal ortaklığı rejimlerinden birini sözleşme yaparak seçebileceklerdir (TMK. m. 202-281). 187. maddede yer alan evlenen kadınının, kocasının soyadının yanı sıra evlenmeden önceki soyadını da kullanabileceği hükmü Anayasa Mahkemesi'nin 22.02.2023 tarihinde aldığı kararda kadın ve erkek arasında kuralla öngörülen farklı muamelenin eşitlik ilkesini ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır.[35] Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilen bu madde kadının evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra tek başına kullanacağı biçiminde değiştirilmektedir. Boşandıktan sonra eğer menfaatine ise eski eşinin soyadını kullanmaya devam edebilmektedir (TMK. m. 173).

Daha önce erkek için on yedi ve kadın için on beş olan evlenme yaşı, kadın ve erkek için on yedi olarak belirlenmiştir (TMK. m. 124). Eşitlikçi yönde geliştirilmiş gibi görünen bu maddedeki "Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir." hükmü çocuk yaşta evliliğin önünü açmaktadır. 2005 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Kanunu'na[36] göre çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade etmektedir. TMK'nın birinci kısmında kişilik bölümünde "Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar" (TMK. m. 11) ve "Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir." (TMK. m. 12) maddeleri çocuk yaşta evliliğe onay vermektedir. Özellikle kız çocuklarının evlendirilmesi eğitim[37], sağlık ve istihdam başta olmak üzere pek çok temel haktan yoksun bırakılmasına neden olmaktadır. Çocuk evliliklerininin depresyon, intihar, travmalar gibi psikososyal birçok sıkıntı yaratmakta; çocukları ailelerinden ve arkadaşlarından ayırmakta, aile içi şiddete maruz bırakmakta, gelişimlerini ve eğitim, sosyal ve mesleki alanlardaki fırsatları tehlikeye atmaktadır.[38] TMK'da evlenme yaşının on sekiz olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Kadın odaklı olarak evlenme yaşı özellikle muhafazakâr kesim tarafından yeniden tartışmaya açılmaktadır. İlahiyat ekseninde destekleyici ve karşı tezler bulunarak yapılan sığ tartışmalar erken yaşta evliliklerin kadın ve aile açısından olumsuz sonuçlarının yeterince değerlendirilememesine neden olmaktadır. TÜİK verilerine

---

32 T.C. Resmî Gazete (20.04.2016-Sayı:29690), (Kanun No:6701, Kabul Tarihi:06.04.2016).

33 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, "Medeni Kanunumuzu Nasıl Değiştirdik", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22/ 3 (2016), 1717-1757; Veysel Başpınar, "Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52/3 (2003), 79-101.

34 T.C. Resmî Gazete (08.12.2001-Sayı:24607), (Kanun No:4721, Kabul Tarihi:22.11.2001).

35 https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/kadinin-kocasinin-soyadini-almasini-ongoren-kuralin-iptali/. Erişim 16.08.2023.

36 T.C. Resmî Gazete (15.07.2005-Sayı: 25876), (Kanun No:5395, Kabul Tarihi:03.07.2005).

37 2012 yılında yapılan değişiklikle 1997-1998'den itibaren uygulanan 8 yıllık zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmıştır (T.C. Resmî Gazete (11.04.2012-Sayı: 28261)). Yeni düzenlemede eğitimin kesintisiz ve örgün olma zorunluğunu kaldırarak bir açık yaratma girişimi çocuğun evlenmesinin eğitiminin önünü kapadığı ve Anayasanın 42. maddesine aykırı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Çocuk Koruma Kanunu, Eğitim Kanunu ve Medeni Kanun arasındaki tutarsızlığın giderilmesi gerekmektedir.

38 Evrim Aktepe, İnci Meltem Atay, "Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları", *Psikiyatride Guncel Yaklasimlar* 9/4 (2017), 410-420; https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkce_web_son_pdf.pdf. Erişim 05.08.2023.

bakıldığında[39] evlenme yaşında ortalama veriler üzerinden iyileşme gözlense de bu konunun kanunlarda tutarlı bir şekilde yer alması küçük yaşta evliliklerin önüne geçmesi açısından önemlidir.

2003 yılında 4787 sayılı kanun[40] ile kurulan Aile Mahkemeleri aile hukukundan doğan sürekli artan ve karmaşıklaşan sorunların çözümü için kurulan ihtisas mahkemeleridir. Aile hukukuna ilişkin boşanma, nafaka, velayet, tazminat vb. gibi davalara bakan bu özel mahkemeler uzayıp giden dava sürecindeki yıpranmaları azaltma yönünde etkili olmuştur. Mevcut durumda illerdeki örgütlenmesini tamamlayan bu mahkemelerin en belirgin özelliği sadece aile hukukuna ilişkin davalara bakmakla görevli olması, uyuşmazlıkları çözerken öncelikle taraflar arasında sulhü esas alması ve uzman (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı vb.) yardımından faydalanabilme olanağının bulunmasıdır. Henüz teknik altyapı, mevzuat ve bu mahkemelerde yer alacak uzmanlar bakımından yeterince örgütlenmemiş olsa da bu mahkemelerin kurulması önemli bir adım olmuştur.[41]

2.4. Kadının Çalışma Hayatına Yönelik Mevzuat Değişiklikleri

Çalışma hayatındaki kadınlar geleneksel bakış açısının etkisi ile ev ve aile hayatındaki sorumlulukları ile birlikte daha büyük bir sorumluluğun altına girmektedir. Bu bakış çerçevesinde kadınların çalışma hayatına girmeleri kendilerini gerçekleştirmelerinin bir parçası değil aileyi geçindirmek için ekonomik bir zorunluluk olarak onaylanmaktadır. Zaman içinde kadınların eğitim olanaklarından daha fazla yararlanması, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki bilincin görece artması çalışma hayatında daha fazla kadının yer almasını sağlamıştır. Kadınların çalışması onun bir başkasına bağımlılığını azaltmakta, güvencesini artırmakta, kadına karşı şiddete katlanmasını engellemektedir. Kadınların çalışması ev içi bakım işlerinde erkeklere de bir sorumluluk yüklemekte ancak bunun toplumsal olarak içselleştirilmesi daha yavaş seyretmektedir. Kayıt dışı alanlarda çalışan kadınların kanunlarla korunması mümkün olmamaktadır.

Kadının çalışma hayatına gün geçtikçe artan katılımı ve aile sorumluluklarının erkeğe göre daha fazla olması nedeniyle ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlar kadını koruyucu düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Nüfus yaşlanmasına karşı tedbirler kapsamında kamuoyunda "en az üç çocuk" sloganıyla yaygınlaşan doğurganlığın artırılması hedefi ile kadının çalışma hayatında daha fazla ve etkin bir şekilde yer alması özellikle çocuk sahipliği durumunda koruyucu düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir.[42]

Kadın ve erkek arasındaki doğal farklılıklar nedeniyle yapılan kadını koruyucu düzenlemeler kadın-erkek eşitliği olgusu kapsamında bir ayrımcılık olarak sayılmamaktadır. Bazı alanlarda getirilen kadını çalıştırma yasağı, tartışmalı bir alan olsa da özellikle hamilelik ve annelikle ilgili bazı özel düzenlemelerin yapılması gerekmiştir. İş Kanunu çalışma şartları (ücret, çalışma saatleri, iş güvenliği ve sağlığı vb.) ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumlulukları düzenler. Ulusal alanda iş hayatındaki kadınların etkin ve verimli çalışması ve sosyal hayatının dengeli olması için bu kanun çok önemlidir. Uluslararası alanda CEDAW başta olmak üzere Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi kuruluşlarının sözleşme ve tavsiye kararları çalışma hayatı ile ilgili düzenlemeler için bağlayıcı niteliktedir.

2003 tarihinde kabul edilen 4853 sayılı İş Kanunu[43] (m.5) eşit davranma ilkesi başlığı altında iş ilişkisinde cinsiyetin bir ayrımcılık sebebi olmayacağını belirtmiştir. "İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz." Burada "doğrudan ve dolaylı" ayrımı önemlidir, işçiye böyle bir durumun varlığını ispat yükümlülüğü vermiştir. "Irk, renk, cinsiyet, medeni hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, doğum, din, siyasi görüş ve benzeri nedenler" (İş Kanunu m.18/d), annelik halinde çalışma ve süt izninin bulunduğu günlerde gelmeme nedeni (İş Kanunu m.18/f) iş sözleşmesinin feshinde geçerli neden olarak ileri sürülemez. Bu konu hakkında kadınların bilinçli olması ve ihlalin varlığını güçlü bir şekilde ortaya koyabilmesi gerekmektedir.

---

39 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668.

40 T.C. Resmî Gazete (18.01.2003-Sayı:24997), (Kanun No:4787, Kabul Tarihi:09.01.2003).

41 Aziz Serkan Arslan, "Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü", *Ankara Barosu Dergisi* 68/1 (2010), 187-204.

42 Şebnem Gökçeoğlu Balcı, "Koruma mı Dışlama mı? Çalışma Mevzuatımızda Kadını Koruyucu Kimi Düzenlemelerin Kadın İstihdamı ve AB Normları Açısından Değerlendirilmesi", *Çalışma ve Toplum* 3/54 (2017), 1263-1298.

43 T.C. Resmî Gazete (10.06.2003-Sayı:25134), (Kanun No:4857, Kabul Tarihi:22.05.2003).

İş Kanunu'nda kadınlara özel koruma sağlayan en büyük düzenleme annelik halinde çalışma ve süt izni ile ilgili durumlar için 74. maddede yapılmıştır. Doğumdan önce sekiz (çoğul gebelik için iki hafta eklenir) ve doğumdan sonra sekiz hafta izin alabilen kadınlar sağlık durumları elverdiği takdirde doğumdan önce almadığı izinleri doğum sonrasına ekleyebilmekte ve bu süreler gerekli görüldüğü takdirde hekim raporu ile artırılabilmektedir. Hamilelik süresince kadın işçiye periyodik kontroller için ücretli izin verilir ve yine hekim raporu ile gerekli görüldüğü takdirde, ücrette bir indirim yapılmadan hamile kadın işçi sağlığına uygun daha hafif işlerde çalıştırılır. Kadın işçilere bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günlük çalışma süresinden sayılmak üzere günde toplam birbuçuk saat süt izni verilmekte ve sürenin nasıl kullanılacağı kadının tercihine bırakılmaktadır.

2011 yılında 6111 sayılı kanunla yapılan değişiklikle[44] erken doğum halinde de kullanamadığı doğum izinlerini doğum sonrasına ekleyebilmektedir. 2016 yılında yapılan değişiklikle[45] doğumda veya doğum sonrasında annenin ölümü halinde kullanılamayan izinlerin babaya kullandırılacağı belirtilmiş, üç yaşından küçük evlat edinme hallerinde de çocuğun fiilen teslim edildiği tarihten başlamak üzere sekiz hafta analık izni tanınmıştır.

Kadınlar doğum öncesi ve sonrası yasal izin sürelerini doldurduğunda altı aya kadar ücretsiz izin alabilmektedir. 2016 yılında yapılan değişiklikle çocuk bakımı ve yetiştirilmesi amacıyla istekleri halinde yalnızca kadına haftalık çalışma süresinin yarısı kadar ücretsiz izin vermektedir. İlk çocukta altmış, ikinci doğumda yüz yirmi ve sonraki doğumlarda yüz seksen gün olan bu izin çoğul doğum halinde otuzar gün uzatılmaktadır, çalışma sırasında günde bir buçuk saat olarak belirlenmiş süt izni bu süreler için uygulanmamaktadır. Üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinme halinde ise yine isteğe bağlı olarak bu izin hem kadın hem de erkek için verilmektedir ve 2016 yılındaki değişiklikle altı aya kadar ücretsiz izin hakkı evlat edinme durumunda eşlerden birine verilebilmektedir (İş Kanunu m.74). Kadın işçilerin 74 üncü madde gereğince doğumdan önce ve sonra çalıştırılmadıkları günler yıllık ücretli izin hakkının hesabında çalışılmış gibi sayılmaktadır (İş Kanunu m.55/b). Çocuk emziren kadın işçilerin çocuklarına süt vermeleri için belirtilecek süreler günlük çalışma sürelerinden sayılır (İş Kanunu m.66/e).

Devlet Memurları Kanunu'nda (DMK) 2011'de ve 2016'da doğum izni konusunda benzer düzenlemeler yapılmıştır (DMK m.104). Kadın memurlara; hekim raporunda belirtilmesi hâlinde hamileliğin yirmidördüncü haftasından önce ve her hâlde hamileliğin yirmidördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki iki yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez (DMK m.101). Memurun eşinin doğum yapması halinde, isteği üzerine daha önce üç gün olan babalık izni on güne çıkarılmıştır (DMK m.104/b). Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde birbuçuk saat süt izni verilir (DMK m.104/d).

Kadınların, maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde çalıştırılması yasaktır (İş Kanunu m.72). Bu madde ILO sözleşmesinin kabulünden itibaren ilgili kanunlara eklenmiştir. Kadın işçilerin gece vardiyalarında çalıştırılmasına ilişkin usul ve esaslar Sağlık Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca (ÇSGB) hazırlanan yönetmeliğe göre belirlenmektedir (İş Kanunu m.73).

2012 yılında kabul edilen ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (İSKG)[46], işverenin iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yaparken gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanların durumunu gözönüne almak zorunda olduğunu belirtmiştir (İSGK m.10/ç). Aynı kanunda özel düzenleme gerektiren çalışma koşulları (örn. gebe ve emziren kadınların) gibi bu Kanunun uygulanmasına yönelik diğer hususlar ÇSGB tarafından çıkarılacak yönetmeliğe bağlanmıştır (İSGK m.30-1/a). Bu bağlamda emzirme ve çocuk bakım yurtlarıyla ilgili düzenlemeler "Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik[47]" çerçevesinde yapılmıştır.

4857 sayılı İş Kanunu kapsamına alınmayan 50 ve daha az işçi çalıştırılan tarım ve orman işyerlerinde (m.4/b), aile ekonomisi sınırları içinde kalan tarımla ilgili her çeşit yapı işleri (m.4/c), yalnızca aile üyeleri ve hısımlarının evde ve el sanatlarının yapıldığı işler (m.4/d) ve ev hizmetlerinde çalışan ve çoğunluğu kadınlardan oluşan bireyler yukarıda sayılan tüm koruyucu önlemlerin dışında kalmaktadır. Bunun yanısıra 2006 tarih 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda 2011 yılında 6111 sayılı kanunla yapılan değişiklikle 4857 sayılı İş Kanununun 13 üncü ve 14 üncü maddelerine göre kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanlar ile bu Kanuna

44 T.C. Resmî Gazete (27.02.2011-Sayı:27857 (Mükerrer)), (Kanun No: 6111, Kabul Tarihi: 13.02.2011).
45 T.C. Resmî Gazete (10.02.2016-Sayı:29620), (Kanun No:6663, Kabul Tarihi:29.01.2016).
46 T.C. Resmî Gazete (30.06.2012-Sayı:28339), (Kanun No:6331, Kabul Tarihi:20.06.2012).
47 T.C. Resmî Gazete (16.08.2013-Sayı:28737).

göre ev hizmetlerinde ay içerisinde 30 günden az çalışan sigortalıların eksik günlerine ait genel sağlık sigortası primlerini 30 güne tamamlama yükümlülüğü 1/1/2012 tarihinde başlamıştır. 2014 yılında 6552 sayılı kanunla[48] yapılan değişiklikle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (Ek Madde 9) ev hizmetlerinde çalışanları ilgili kuruma sigorta tesciline ilişkin belgenin verilmesi halinde sigorta kapsamına alınmaktadır. Kadınların en çok yer aldığı ev hizmetleri (temizlik ve bakım) böylece sosyal güvence altına alınmaya çalışılmış, bu alanda kayıt dışılık önlenmek istenmiştir.

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nda, 2011'de 6111 sayılı kanunla yapılan değişiklikle (Geçici Madde 10) on sekiz yaş üstündeki kadın işçilerin istihdamının arttırılmasına, kayıt dışılığın azaltılmasına ve meslek edindirmeye yönelik bazı düzenlemeler yapılmış, mesleki yeterlik belgesi sahipleri ve Türkiye İş Kurumu'nun düzenlediği işgücü yetiştirme kurslarını bitirenler için sigorta primlerinin bir süre için işsizlik sigortası fonundan karşılanacağı belirtilmiştir. Bu süre Türkiye İş Kurumu'na kayıtlı işsizler için 54 aya kadar uzamaktadır.[49]

Çalışma hayatında yeni çıkarılan kanunlar ve mevcut kanunlarda yapılan değişikliklerle kadının daha çok korunduğu ve eşitliğin genişletildiği gözlenmektedir. En büyük düzenlemeler hamilelik ve annelik halinde çalışma şartlarıyla ilgili yapılmıştır.

2.5. Türk Ceza Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

2004 yılında kabul edilen 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)[50] Alman Ceza Kanunu ve doktrininden esinlenerek hazırlanmıştır. Kanun'un uygulamasında kişiler arasında cinsiyet yönünden ayrım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz (TCK. m.3/2). TCK, madde 122'ye göre kamuya arz edilmiş mal satımında, devir ve kiralanmasında, belirli bir hizmetten yararlanmasında, bir kişinin işe alınmasında ve bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasında cinsiyet farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle engelleme yapılması durumunda engelleyen kimse için bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Halkın bir kesimini cinsiyet farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK. m.216/2).

Yeni TCK'da, eskisinde yer alan kadın-kız ayrımı, evli olup olmama ayrımı, birden fazla failli tecavüz suçlarında bu faillerden birinin mağdurla evlendirilmesi hali gibi kadını baskı altına alan, onur kırıcı olan ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa sebep olan içeriğe sahip maddelere yer verilmemiştir. 2012'de 6284 sayılı Kanun'dan sonra TCK'da kadına karşı şiddeti önlemek amacıyla düzenlemeler yapılmıştır.

Kasten öldürme suçunu ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılmasını gerektiren nitelikli hale getiren 82. maddenin eş yanında 2021 yılında yapılan değişiklikle[51] boşanmış eş (TCK. m.82/d), 2022 yılında yapılan değişiklikle[52] "gebe olduğu bilinen kadına karşı" ibaresi "kadına karşı" olarak değiştirilmiş (TCK. m.82/f) ve yeni kanunda "töre saikiyle" (TCK. m.82/k) bendi eklemiştir.

Kasten yaralama suçunu düzenleyen 86. maddeye 2005 yılında (Kabahatler Kanunu 4. madde gereğince) eklenen 2. fıkra ile basit yaralanmalar için de mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası verilmiştir. Böylece ev içi şiddette en çok rastlanan basit tıbbi tedavi gerektirmekle birlikte sürekliliği halinde onur kırıcı olan şiddet eylemleri kapsama alınmıştır. 2022'de yapılan değişiklikle kasten basit yaralama suçunun kadına karşı işlenmesi hâlinde verilecek cezanın alt sınırı altı aydan az olamaz (TCK. m.86/2). Kasten yaralama suçunun eşe ve boşandığı eşe karşı işlenmesi halinde, şikâyet aranmaksızın, verilecek ceza yarı oranında, canavarca hisle işlenmesi halinde bir kat artırılır (TCK. m.86/3). Kasten öldürme suçunda kadına karşı suçlar nitelikli hale gelmiş iken kasten yaralama suçunda böyle bir düzenleme bulunmamakta ve "eş, boşandığı eş" tabiri birlikte yaşamaları ve nişanlılıkları kapsamamaktadır. 232. maddede ise "Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" hükmü kötü muamelenin nasıl olduğu konusu açık olmamakla birlikte kasten yaralama, işkence, eziyet ve tehdit

48 T.C. Resmî Gazete (11.09.2014-Sayı:29116 (Mükerrer), (Kanun No:6552, Kabul Tarihi:10.09.2014), m.55.

49 Burada ayrıntılı olarak incelenmemiş olan 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndaki cinsiyete dayalı ayrımcılığa yol açabilecek hükümler ve öneriler için bkz. Zeynep Günder, Gamze Aşçıoğlu Öz, "Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği İlkesi Perspektifinden Türk Sosyal Güvenlik Sistemi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 20/48 (2020), 601-642.

50 T.C. Resmî Gazete (12.10.2004-Sayı:25611), (Kanun No:5237, Kabul Tarihi:26.09.2004).

51 T.C. Resmî Gazete (14.07.2021-Sayı:31541), (Kanun No:7331, Kabul Tarihi:08.07.2021).

52 T.C. Resmî Gazete (27.05.2022-Sayı:31848), (Kanun No:7406, Kabul Tarihi:12.05.2022).

suçlarının kadına karşı işlenmesi sonucunda verilen cezanın alt ve üst sınırı dikkate alındığında kötü muameleden daha az ceza alınmaktadır, eş ve boşanmış eş dışındaki ilişkiler için mağduriyet yaratmaktadır.[53]

Benzer şekilde işkence (TCK. m.94/1), eziyet (TCK. m.96/1) ve tehdit (TCK. m.106/1) suçlarının kadına karşı işlenmesi hâlinde verilecek cezalara genel olarak belirlenen alt sınırın daha üstünde alt sınır getirilmiştir. Kadına karşı şiddet suçunun yaygın görüldüğü, evlilik birliği içinde olmamakla birlikte taraflar arasında bir yakınlık, bağ oluşmuş durumları da kapsayacak bir düzenlemeye ihtiyaç vardır.[54]

TCK'da cinsel dokunulmazlığa karşı suçları düzenleyen hükümlerde, kanunun bu suçlarla ilgili düzenleniş şekline karşı eleştiriler ve bu suçların işlenmesinin toplumda yarattığı tepkiler nedeniyle[55] 2014 yılında değişiklik[56] yapılmıştır. TCK'nın 102. maddesinde düzenlenen cinsel saldırı suçunun tanımı ve kapsamı bakımından genişletildiği ve cezaların artırıldığı görülmektedir. Evlilik içi cinsel saldırı durumu kanun kapsamına alınmış ve soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlanmıştır.[57]

TCK'nın Çocuk Düşürtme, Düşürme veya Kısırlaştırma bölümündeki ilgili maddeleri 1983 tarihli Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'una[58] uygun bir şekilde gebeliğin isteğe bağlı sonlandırılmasında annenin sağlığı açısından tehlike bulunmaması ve gebeliğin on haftayı doldurmamış olması hâlinde gebeliğin sonlandırılması esasına göre düzenlenmiştir (TCK. m.99 ve m.100). İlk bakışta gebeliğin sonlandırılması açısından herhangi bir süre veya izin şartı aranmaması kadının kendi bedeni üzerinde karar verme hakkına uygun olmakla birlikte kanunen belirlenen on hafta sınırı bebeğin cinsiyetinin tayininden sonra cinsiyete bağlı olarak gebeliğin sonlandırılması keyfiyetini engellemektedir. Cenin gelişimi açısından on iki haftadan sonra ise gebeliğin isteyerek sonlandırılması tıp biliminde ilgili otoritelerin çoğunluğu tarafından kabul edilmiş etik ve evrensel değerlerle bağdaşmamaktadır Toplumsal baskı nedeniyle hekime gitmeden ve kendi hayatlarını tehlikeye sokacak gebeliğe son verme yollarına başvurmalarını engelleyecek ve gebeliğin sonlandırılmasının bir aile planlaması yöntemi olmasının önüne geçecek bir toplumsal bilincin geliştirilmesi ve ilgili kanunların bu bakış açısını destekleyerek güçlendirilmesi gerekmektedir. Aile planlama yöntemlerinin ve gebeliğin sonlandırılması hizmetlerinin maliyetinin minimum seviyeye indirilmesi ve mümkün olduğunca ücretsiz olması kadının sağlığı açısından önem arz etmektedir.[59]

Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmemekte, gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekmektedir (TCK. m.99/6). Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'da bu konuda hüküm olmadığı için TCK'daki düzenlemeye paralel bir değişikliğe gidilmeli, uygulamada kadınların gebeliğin sonlandırılmasına başvurması kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca, gebeliğin cinsel saldırı sonucu oluştuğunun kim tarafından belirleneceği konusunda açıklık olmaması nedeniyle mahkeme kararının aranması hâlinde yirmi haftalık süre dolacağı için kadının gebeliğin sonlandırılmasına başvurması mümkün olmayacaktır. Cinsel saldırı sonucunda oluştuğunun hekim raporuyla tespit edilmesi ve yirmi hafta kısıtı konusunun her iki kanunda da yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.[60]

Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'da düzenlenen sorunlu gebeliklerin sonlandırılması açısından ilgili bakanlığın yayınladığı tüzükte belirtilen liste dışındaki özel durumların varlığı hâlinde gebeliğin sonlandırılmasına izin verilmemektedir. Ancak, listede gebeliğin sonlandırılmasını gerektirebilecek birçok özel duruma yer verilmemiştir. Oysa kadının hayatı ile sağlığının söz konusu olduğu durumlarda listede sayılan özel bir durumun

---

53 İlgili kanunun ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. Öznur Şahin, *İnsan Hakları Açısından Türk Ceza Kanunu Madde 232'de Düzenlenen Kötü Muamele Suçunun İncelenmesi, Çocuk Hakları ve Kadın Hakları Bakımından Maddenin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

54 Mahmut Kaplan, "Türk Ceza Hukukunda Kadın", *Türkiye'de Kadın: Siyasî, Sosyal ve Kültürel Alanda Değişim*, Ed. Esma Özdaşlı, Ankara: Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2022, 35-56.

55 Handan Yokuş Sevük, "6545 Sayılı Kanun ile Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 3/2 (2015), 119-145.

56 T.C. Resmî Gazete (28.06.2014-Sayı:29044), (Kanun No:6545, Kabul Tarihi:18.06.2014).

57 Bu konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. Gülşah Korkusuz, "Cinsel Saldırı Suçu (TCK Md. 102)", *Journal of Istanbul University Law Faculty* 71/1 (2013), 815-854; Özlem Yenerer Çakmut, "Kavramsal Olarak Kadına Karşı Şiddet/Cinsel Şiddet ve Türk Ceza Hukukunda Cinsel Saldırı Suçunun Genel Değerlendirmesi", *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2018), 49-54; Yokuş Sevük, "6545 Sayılı Kanun ile Cinsel", 119-145.

58 T.C. Resmî Gazete (27.05.1983-Sayı: 18059), (Kanun No:2827, Kabul Tarihi: 24.05.1983).

59 Alper Uyumaz, Yasemin Avcı, "Türk Hukuku'nda Gebeliğin Sonlandırılması", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/ 1 (2016), 579-638.

60 Uyumaz ve Avcı, "Türk Hukuku'nda Gebeliğin", 629.

varlığı aranmaksızın gebeliğin sonlandırılmasına izin verilmesi gerekmektedir. Gebeliğe son verme ile ilgili düzenlemelerde, gebe kadının hem anne hem de özgür iradeye sahip bir birey olarak hakları ve tercihleri göz ardı edilmemeli, annenin sağlığı ve ceninin yaşam hakkının korunması dengeli bir şekilde ele alınmalı ve sınırlamalar buna göre belirlenmelidir.[61]

TCK'da TMK ile uyumlu bir şekilde birden fazla evlilik ve hileli evlilikler yasaklanmıştır (TCK. m.230). Dini nikâhın suç teşkil ettiği maddeler Anayasa Mahkemesi kararıyla kaldırılmıştır. Hamile olduğunu bildiği eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe olduğunu bildiği evli olmayan bir kadını çaresiz durumda terk eden kimseye, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir (TCK. m.233/2). Yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiye genital muayene uygulaması cezalandırılmış (TCK. m.287/1) ve yasal bir düzenleme olmadığı halde kamuoyunda bilinen adıyla bekaret testi yapılmasının önüne geçilmiştir.

2.6. Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi

Son yıllarda kadın örgütlerinin çeşitli platformlardaki faaliyetleriyle duyarlılığın arttığı kadına şiddet olgusu tüm dünyada odak noktası haline gelmiştir. Feminist bakış açısından erkeğin kadın üzerinde tahakküm ve baskı kurmasının yollarından birisi olan kadına yönelik şiddet temellerini ataerkil zihniyetten almaktadır.[62]

Türkiye'de aile içi yaşanan şiddet bakımından etkin koruma sağlamak amacıyla yapılan ilk hukuki düzenleme 1998'de kabul edilen 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun[63]'dur. Kanun, ev içi şiddet ve bunun en büyük mağdurlarından biri olan kadınları korumaktan çok aileyi korumak üzerine düzenlenmiştir. Aile kavramı eş, çocuklar ve aynı çatı altında yaşayan bireyleri kapsamış, nikahsız birliktelikler kapsam dışı bırakılmış ve bu durum Yargıtay kararlarına da konu olmuştur.[64] Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da, 2007 yılında yapılan değişiklikle[65] aile içi şiddet suçunun faili "kusurlu eş veya diğer aile bireyleri", suçun mağdurları ise "eşlerden biri veya çocuklar veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden biri veya mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan veya evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan aile bireyleri" şeklinde değiştirilmiştir. Evlilik dışı ilişkiler yine kapsam dışı kalmıştır.

11 Mayıs 2011'de İstanbul'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi toplantısında kabul edilerek imzaya açılan ve kısaca İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" 24 Kasım 2011'de TBMM tarafından onaylanmıştır. Büyük ölçüde İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerini temel alan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun[66], oy birliğiyle TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6284 Sayılı Kanun ile koruma sağlanmaya çalışılan "kadın" kavramının kapsamı ve alınması ön görülen tedbirler genişletilmiş ve böylece kadını şiddete karşı özel yasayla koruma yoluna gidilmiştir. Bununla paralel olarak TCK'da suçun kadına karşı işlenmesi durumunda cezalar artırılmıştır.

2020'de iktidardaki partinin Genel Başkanvekili'nin, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden imzasını çekebileceğine dair açıklaması ve bunu izleyen tartışmalarla, sözleşme ülkedeki önemli gündem başlıklarından biri haline gelmiştir. 20 Mart 2021'de Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesine dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmıştır. Ulusal ve uluslararası tüm tepkilere ve kadın örgütlerinin sözleşmeyi savunan ve konuyla ilgili farkındalığı arttırmaya yönelik kampanyalarına rağmen 1 Temmuz 2021 günü Türkiye resmî olarak İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiştir.[67] Bu durum kamuoyunda büyük tartışma yaratmış, tepkilere neden olmuştur. Sözleşme'den yola çıkarak hazırlanan kanun halen yürürlüktedir.

Kadına yönelik şiddet hukuki olmaktan çok politik bir olgudur.[68] Kadına karşı şiddet olgularında hukuk tedbirleri olmasına karşın cinsiyet rollerine ilişkin tutumun değişmemiş olması nedeniyle alternatif tedbirlere ve önleyici

---

61 Tülay Kitapçıoğlu, "Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Düşürtme Suçu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18/1 (2012), 297-334.

62 Seher Kırbaş Canikoğlu, "Feminist Bir Perspektifle Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı Suçu", *Fe Dergi* 5, sy 1 (2013), 60-73.

63 T.C. Resmî Gazete (17.01.1998- Sayı: 23233), (Kanun No: 4320, Kabul Tarihi:14.01.1998).

64 Hüsamettin Uğur, "Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 101 (2012), 333-366.

65 T.C. Resmî Gazete (04.05.2007-Sayı: 26512), (Kanun No: 5636, Kabul Tarihi: 26.04.2007).

66 T.C. Resmî Gazete (20.03.2012-Sayı: 28239), (Kanun No: 6284, Kabul Tarihi: 08.03.2012).

67 İstanbul Sözleşmesi ve çekilme kararı sonrası yapılan eylem ve protestolarla ilgili bir kronoloji için bkz. https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesi-kronolojisi/ Erişim 08.09.2023.

68 Kırbaş Canikoğlu, "Feminist Bir Perspektifle", 71.

çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kolluk ve yargı personelinin bu konulardaki yaklaşımları, cinsiyetçi kalıpyargıları kanunların uygulanış şeklini büyük ölçüde etkileyebilmektedir.[69] Toplumsal cinsiyet ilişkileri konusunda toplumun her kesiminin bilinçlenmesi, özellikle cinsel saldırıların önlenmesi için çok yönlü eğitim programlarının sürekli hale getirilmesi gerekmektedir.

3. Kadının Statüsü ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İle İlgili Veriler

Anayasa ve kanunlarda eşitlik ilkesi kapsamında cinsiyet ayrımcılığı yasaklanmıştır. Öncelikle medeni kanunda, sosyal ve çalışma hayatına ilişkin mevzuatta, şiddetin önlenmesine ilişkin kanunlarda kadın haklarında genişlemeler olmuş, deneyimler ve ihtiyaçlarla ilgili olarak zaman içinde değişiklikler yapılmıştır. Hukuk mevzuatı kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamaya çalışırken kadın ve erkeğin doğuştan gelen biyolojik özelliklerine ilişkin bir farka vurgu yapmakta, toplumsal cinsiyet rolleri hakkında doğrudan bir göndermede bulunmamaktadır. Yeni ihtiyaçlara ve koşullara göre değişebilen kanunlarla elde edilen haklar şüphesiz çok büyük kazanımlardır. Toplumsal cinsiyet olgusu açısından kadına yönelik geleneksel algıların değişmesi mevzuattaki değişim kadar hızlı olmamaktadır.

Türk toplumsal hayatında kadının ailedeki konumu, kadının sosyal hayatta bir birey olarak hak ve özgürlüklerinden daha öncelikli bir haldedir. 2000'li yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin yapılan tüm düzenlemelere rağmen 2010'dan sonra yeniden kadın ile birlikte aile vurgusunun sistemli bir şekilde arttığı gözlenmektedir. Yıllardır kadınla ilgili kazanımlarda çeşitli faaliyetlerde bulunan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altına alınmıştır. Bakanlık tarafından kullanılan "Güçlü Kadın, Güçlü Aile, Güçlü Toplum" sloganı kadını güçlendirmenin sağlıklı bir toplum açısından önemli olduğunu, özünde kadını bir birey olarak değil ailedeki görevini, ataerkil kodlarla örülü geleneksel konumunu hatırlatarak ifade etmektedir. Türk toplumsal yapısının temeli hukuk mevzuatında da görüldüğü üzere ailedir ve ailenin merkezinde kadın bulunmaktadır. Her birey bir ailenin ferdidir. Kadının birey olarak hak, özgürlük ve sorumlulukları aile üzerinden tanımlanarak geleneksel konumunun hatırlatılması Anayasa'nın 41. maddesindeki "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır." ilkesine karşı bir tavrı göstermekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratmaktadır. Diğer taraftan evlenmemiş, evlenme niyetinde olmayan, boşanmış, çeşitli nedenlerle çocuk sahibi olamayan/olmak istemeyen veya kimsesiz kadınlar dışlanmış olmaktadır.

Dönemin muhafazakâr İslamcı gelenekten gelen iktidar partisi, uluslararası anlaşmalar, kadın örgütlerinin baskısı, kadının çalışma hayatında artan varlığının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar nedeniyle birtakım düzenlemeleri hayata geçirmiş, bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için çabalayan feminizm bakış açısına son derece mesafeli durmuştur. Kadının aile hayatındaki geleneksel rolünü önceleyen ve çeşitli platformlarda faaliyet yürüten kadınlar geleneksel anlayışı sürdüren politikaları meşrulaştıran bir tutum sergilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yönünde ilerlemesi gereken politikaların kadının toplumsal rolünün ve bu çerçevede haklarının tartışıldığı bir alana sıkıştığı gözlenmektedir.[70]

Türkiye'de cinsiyete dayalı veri tabanı oluşturulması amacıyla 1992'den beri çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) gerçekleştirdiği sayım ve araştırmalar ile idari kayıtlardan, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin çalışmalarından yararlanarak toplumsal cinsiyet istatistik ve göstergelerini derlemiş ve ilk defa 8 Mart 2013'te İstatistiklerle Kadın haber bülteni ekinde bir veri seti halinde yayımlamaya başlamıştır. Bu veri seti, göstergelerin iyileştirilmesi için gerekli politikaların oluşturulmasını sağlamak ve kadının sosyoekonomik statüsündeki değişimi izlemek için önemli bir adımdır. BM ve AB İstatistik Ofisi tarafından konu ile ilgili bir metodoloji çerçevesinde talep edilen veriler sağlanmış ve Türkiye'nin diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak dünya genelindeki durumunun izlenmesi mümkün olmuştur.

Konuyla ilgili tüm verilerin incelenmesi bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Fakat 2000'li yıllarda kadınlarla ilgili olarak yapılan mevzuat değişikliklerinin ne kadar etkili olduğunu anlayabilmek açısından bazı konulardaki en son yayımlanan 2021 verilerinin geçmiş verilerle karşılaştırılması faydalı olacaktır.

Birleşmiş Milletler'in Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, ülkelerdeki cinsiyetler bazında sağlık, işgücü, eğitim ve yönetimde/karar verme sürecinde katılım durumlarının bir bileşkesinden oluşmakta ve kadınların ve erkeklerin eşit derecede başarılı olduğu 0'dan, ölçülen tüm boyutlarda bir cinsiyetin mümkün olduğunca düşük

69 Korkusuz, "Cinsel Saldırı Suçu", 816.

70 Gedik, "Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma", 215; Koray, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de", 46.

kaldığı 1'e kadar değişmektedir.[71] Türkiye için 1990'da 0,61, 2000 yılında 0,56, 2010 yılında 0,42 olan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi değeri 2021 yılında 0,27 olmuştur. Dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğini en çok sağlayan (endeks değeri 0'a en yakın olan) ülkeler Kuzey Avrupa ülkeleridir. Türkiye, 2021 yılı itibariyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde dünyada 170 ülke arasında 65. sıradır.[72]

Türkiye'de kadınların toplumsal statüsüne ilişkin veriler incelendiğinde özellikle eğitim ve istihdam alanındaki iyileşme göze çarpmaktadır. Cinsiyete göre 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusta en son bitirdiği okul itibariyle lise ve dengi okul mezunu olan kadınlar için 2008'de %14,5 olan oran, 2021'de %18,5'e yükselmiştir. Erkeklerde bu oran 2008'de %22,5 iken 2021'de %26,8 olmuştur. Yükseköğretim mezunu olan kadınların oranı 2008'de %7,6 iken 2021'de %20,9'a, erkekler için %12,1'den %25,1'e çıkmıştır. 2021'de yüksek lisans yapanların oranı kadınlarda %2,4, erkeklerde %3, doktora yapanların oranı kadınlarda %0,4, erkeklerde %0,5'tir.[73] 2003 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'nın BM Çocuklara Yardım Fonu iş birliği ile öncülük ettiği ve kamudan, özel sektörden aktörler ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla başarıyla yürüttüğü "Haydi Kızlar Okula" kampanyasının[74] ve zorunlu eğitim yılının yükseltilmesinin etkisi görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu'nun 1 Ocak 2023 itibarıyla 34 yaşını tamamlamış kadınlar için devlet üniversitelerinin merkezi yerleştirmeyle öğrenci alan önlisans ve lisans programlarında kontenjan ayırma kararı[75] kadınların üniversite eğitimindeki oranı açısından önemli bir adımdır.

Eğitimdeki iyileşmenin ve Türk Medeni Kanunu'ndaki değişikliğin etkisi ile kadınların evlenme yaşının da yıllar içinde yükseldiği gözlenmektedir. 2021 Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre kadınların evlenmemeyi düşünme nedenleri arasında eğitim hayatına öncelik verme (%29,3) ilk sırada gelmektedir. Devam etmek istemesine rağmen eğitimini yarıda bırakan kadınların oranı %10,6'dır ve bunun en büyük nedenleri ekonomik sıkıntılar (%36,4), ailenin izin vermemesi (%28,8), başarısızlık (%10,7), evlenme ve nişanlanma (%7,1) olmuştur.[76] Bin nüfus başına düşen sayıyı ifade eden kaba evlenme hızının azaldığı, kaba boşanma hızının yükseldiği ve boşanma sayısının 2010'dan bu yana %50'nin üzerinde artış gösterdiği gözlenmiştir.[77] En önemli boşanma nedeni hem erkekler hem kadınlar için "sorumsuz ve ilgisiz davranma" iken kadınlar için diğer önemli boşanma nedenleri "aldatma" (%19,3) ve "dayak/kötü muamele" (%14,6) olmuştur.[78]

İstihdam verilerine bakıldığında zaman içinde olumlu değişime rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği açısından katedilmesi gereken yolun uzun olduğu görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranları 2000'de %26,8, 2010'da %27,3, 2021'de %31,8'dir. Erkekler için ise 2000'de %74,4, 2010'da %70,3, 2021'de %69,4'tür. AB ülkelerinin çoğunda kadınların işgücüne katılım oranı %50 ve üstündedir.[79] Türkiye'de kadın istihdamının çoğunlukla kayıt dışı sektörlerde yoğunlaşması bu oranlarda etkilidir. TÜİK verilerine göre en düşük istihdam Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde gerçekleşmiştir. 2021 yılında yüksek öğretim mezunu kadınların %67,6'sı işgücüne katılmıştır. Erkeklerde bu oran %84,6'dır. 2021'de hanehalkında 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki kadınların istihdam oranı %26,1 iken aynı yaş grubunda çocuğu olmayanların istihdam oranı %52,3'tür. Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre yarı zamanlı çalışanların istihdam içindeki oranı 2021 yılında kadınlarda %16,4, erkeklerde ise %7'dir. İşsizlik oranlarına bakıldığında hemen her eğitim durumunda kadınlarda işsizlik oranının erkeklerden daha yüksek olduğu gözlenmektedir.[80]

Üst ve orta düzey yönetici pozisyonlarındaki kadınların oranı 2012'de %14,4 iken 2021'de %20,7'ye ulaşmıştır. Büyükelçi ve milletvekili kadın sayılarında zaman içinde bir yükselme görülmekle birlikte bu oranlar erkeklere göre düşüktür, üniversitelerde akademik kadrolardaki kadınların oranları daha hızlı yükselmektedir.[81] Kadınların tarihsel süreçte kazanımlarına rağmen siyasal karar süreçlerine katılımlarının nüfusta ve toplumsal

71 https://hdr.undp.org/sites/default/files/2021-22_HDR/hdr2021-22_technical_notes.pdf. Erişim 16.07.2023.
72 https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII. Erişim 16.07.2023.
73 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668. Erişim 20.09.2023.
74 Batuhan Aydagül, "Turkey's Progress on Gender Equality in Education Rests on Gender Politics", *Turkish Policy Quarterly* 18/1 (2019), 45-57.
75 https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/34-yas-ustu-kadinlara-devlet-universitelerinde-ozel-kontenjan.aspx. Erişim 05.08.2023.
76 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813. Erişim 20.09.2023.
77 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668. Erişim 20.09.2023.
78 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813. Erişim 20.09.2023.
79 https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII. Erişim 16.07.2023.
80 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813. Erişim 20.09.2023.
81 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668. Erişim 20.09.2023.

üretimde sahip oldukları oranlardan çok daha az olduğu gözlenmektedir. Katılımın düzeyi ve niteliği ise daha tartışmalı bir konudur.

2021 yılı Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu savunanların oranı toplamda %35,8'dir (erkeklerin %40,2'si ve kadınların %31,5'i). Aile geçimi için zorunlu değilse kadının çalışmaması gerektiğini savunanların oranı %49,9'dur (erkeklerin %56'sı ve kadınların %44'ü). Kadının çalışmasını geleneklere aykırı bulan erkeklerin oranı %16,9, kadınların oranı %11,2'dir. Aynı araştırma sonuçlarına göre ev işlerini genellikle kadınların üstlendiği görülmektedir. Kadınlar en fazla %94,4 ile çocuk bakımı, %85,6 ile çamaşır ve bulaşık yıkama, %85,4 ile yemek yapma ve evin günlük toplanması ve temizlenmesi işlerini üstlenmektedir.[82] Cinsiyete göre kadının çalışması ile ilgili algılar ve hanedeki işlerden sorumluluk konusunda daha önceki yıllara ait veri bulunmadığı için geçmişe göre karşılaştırma imkânı bulunmamaktadır.

Sonuç

Ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler kadınların toplumsal statüsünün geliştirilmesinde çok önemlidir. Kanunlardaki eksiklikler ve muğlaklıklar birçok mağduriyet durumu yaratmaktadır. Diğer taraftan normatif düzenlemeler, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada, kadınların şiddete maruz kalmamasında, eşit bireyler olarak haklarının tanınmasında çok önemli kazanımları içermesine rağmen yeterli olmamaktadır. Özellikle kadın olma durumu (evli-bekâr, anne, çocuklu, çocuksuz, boşanmış vb.) ile ilgili dolaylı veya örtük olarak yaşanan mağduriyetlerde bunun ispatının güçlü olarak yapılma gereksinimi bulunmaktadır. Bunun için toplumsal bilincin yükseltilmesi, kadınların haklarını öğrenmesi, şikayetlerini herhangi bir toplumsal baskı hissetmeden dillendirebilmesi ve korunabilmesi gerekmektedir.

Son otuz yılda kadın hareketleri sayesinde toplumsal bilincin artırılması ve kadının korunması yönünde büyük bir ilerleme katedilmiş, çeşitli platformlarda var olan sorunların gündemde kalması sağlanmıştır. Ailenin merkezine konuşlandırılmış kadına odaklanan geleneksel anlayışın köklü bir değişiminin kısa sürede gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte anayasal ve yasal metinlerde toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten bir hassasiyet benimsenmektedir. Çoğunlukla eğitimli orta sınıf kadının talepleri doğrultusunda yapılan birtakım eşitlikçi düzenlemelerin genel geçer geleneksel anlayışı dönüştürebilmesi için daha fazla çabaya ihtiyaç vardır. Kadına karşı şiddet, çalışma koşulları ve medeni haklarla ilgili kazanımlar ve yapılan düzenlemelerle ilgili olarak kadınlar başta olmak üzere vatandaşların bilgilendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun eğitim müfredatlarına alınması ve kamu spotlarıyla toplumsal bilincin artırılması gerekmektedir. Değişen toplumsal koşullar karşısında kadın deneyimlerinin daha hızlı bir şekilde mevzuata uygun hale getirilmesi için uygun platformların aktif bir şekilde kullanılması teşvik edilmelidir. Kadın sivil toplum kuruluşlarının hukuki danışmanlık ve avukatlık hizmetlerinde aracı olmaları, kimi durumlarda bu hizmetlerin kişilere ücretsiz sağlanması kadının toplumsal statüsünün gelişmesi açısından önemlidir. Türkiye'de kadın hareketinin lokomotifi olan sivil toplum kuruluşları bunun için yeterince bilgi ve deneyime sahiptir. Çeşitli politikalarla kadının statüsünü geliştirmeye yönelik faaliyetlerin desteklenmesi daha etkin sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına normatif anlamda hukuk alanında verilen haklar ve alınan tedbirler çok önemli kazanımlar olmakla birlikte tek başına yeterli olmamaktadır. Kadın hakları, kadının ailedeki sorumluluğu, kadının çalışması konusunda toplumsal algının değişmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının benimsenmesi için faaliyetlerin artırılması gerekmektedir. Çocuk yaştan itibaren bireylerin eğitimi, sürekli bilgilendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal yaşam biçiminin doğal bir parçası haline gelerek içselleştirilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

[82] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813. Erişim 20.09.2023.

KAYNAKÇA

Resmî Yayınlar

Resmî Gazete

Telif Eserler

Abadan-Unat, Nermin. "The Modernization of Turkish Women", *Middle East Journal.* 32/3 (1978): 291-306.

Aktepe, Evrim, İnci Meltem Atay. "Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.* 9/4(2017): 410-420.

Arslan, Aziz Serkan. "Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü", *Ankara Barosu Dergisi*. 68/1 (2010): 187-204.

Aydagül, Batuhan. "Turkey's Progress on Gender Equality in Education Rests on Gender Politics", *Turkish Policy Quarterly.* 18/1 (2019): 45-57.

Başpınar, Veysel. "Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 52/3 (2003): 79-101.

Baykal, Özlem. "Modern Dünya'nın Değişen Koşullarında Osmanlı Kadın Hareketine Genel Bir Bakış", *Atatürk Yolu Dergisi*. 70 (2022): 67-90.

Cott, Nancy. *The Grounding of Modern Feminism*. New Haven and London: Yale University Press, 1987.

Çağlar, Selda. "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Eşitliğin Dar Yorumu", *Ankara Barosu Dergisi*. 3 (2012): 41-86.

Eslen-Ziya, Hande. "Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivistler: Bir Lobicilik Hikayesi", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi.* 15/1 (2012): 119-149.

Gedik, Esra. "Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye'de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı", *Akademik Hassasiyetler.* 2/4 (2015): 209-228.

Gökçeoğlu Balcı, Şebnem. "Koruma mı Dışlama mı? Çalışma Mevzuatımızda Kadını Koruyucu Kimi Düzenlemelerin Kadın İstihdamı ve AB Normları Açısından Değerlendirilmesi", *Çalışma ve Toplum* 3/54 (2017): 1263-1298.

Gökçimen, Semra. "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*. 10 (2008): 5-59.

Günder, Zeynep, Gamze Aşçıoğlu Öz. "Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği İlkesi Perspektifinden Türk Sosyal Güvenlik Sistemi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.* 20/48 (2020): 601-642.

Jenkins, J. Craig. "Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements", *Annual Review of Sociology.* 9/1 (1983): 527-553.

Kafkasyalı, Emine Gülselcen. "CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesine Kadın Hakları veTürk İç Hukukuna Etkileri", *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 9/1 (2023): 150-173.

Kaplan, Mahmut. "Türk Ceza Hukukunda Kadın", *Türkiye'de Kadın: Siyasî, Sosyal ve Kültürel Alanda Değişim*. Ed. Esma Özdaşlı. Ankara: Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2022: 35-56.

Kaymaz, İhsan Şerif. "Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye'de Kadının Toplumsal Konumu", *Atatürk Yolu Dergisi.* 12/46 (2010): 333-366.

Kemaloğlu, Murat. *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CEDAW) Türkiye Raporları ve Sivil Toplum Çerçevesinde Türkiye'de Kadının Durumunun Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Kılıçoğlu, Ahmet M. "Medeni Kanunumuzu Nasıl Değiştirdik", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi.* 22/3 (2016): 1717-1757.

Kırbaş Canikoğlu, Seher. "Feminist Bir Perspektifle Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı Suçu", *Fe Dergi.* 5/1 (2013): 60-73.

Kitapçıoğlu, Tülay. "Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Düşürtme Suçu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 18/1 (2012): 297-334.

Konan, Belkıs. "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 60/1 (2011): 157-174.

Koray, Meryem. "Avrupa Birliği ve Türkiye'de 'Cinsiyet' Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri", *Çalışma ve Toplum.* 2 (2011): 13-54.

Korkusuz, Gülşah. "Cinsel Saldırı Suçu (TCK Md. 102)", *Journal of Istanbul University Law Faculty*. 71/1 (2013): 815-854.

Kurnaz, Şefika. *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

Özsoy, Dilek. *Kazakistan ve Türkiye'de Kadına Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirmesi (1991-2021)*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2022.

Şahin, Öznur. *İnsan Hakları Açısından Türk Ceza Kanunu Madde 232'de Düzenlenen Kötü Muamele Suçunun İncelenmesi, Çocuk Hakları ve Kadın Hakları Bakımından Maddenin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Tali, Ruziye. *Kadınların Yerel Siyasi Temsil Süreçleri*. Ankara: İmaj Yayınları, 2019.

TBMM. "Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa Konulu Komisyon Raporu". TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2012. https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/330/ekutuphane3.5.1.1.31.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Erişim 08.09.2023.

T.C. Başbakanlık KSGM. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013*. Ankara: Fersa Ofset, 2008.

Thomas, Tracy A. "The Long History of Feminist Legal Theory", *The Oxford Handbook of Feminism and Law in the United States*. Ed. Deborah Brake, Verna Williams ve Martha Chamalla. Oxford University Press, 2021:1-18.

Tokuroğlu, Belma. *Özgürleşemeyen Kadın*. Ankara: Odak Yayınları, 2004.

Toprak, Zafer. "II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992: 228-237.

Uğur, Hüsamettin. "Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi.* 101 (2012): 333-366.

Ulucan, Devrim. "Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 15 (2014): 369-383.

Uyumaz, Alper, Yasemin Avcı. "Türk Hukuku'nda Gebeliğin Sonlandırılması", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7/1 (2016): 579-638.

Yenerer Çakmut, Özlem. "Kavramsal Olarak Kadına Karşı Şiddet/Cinsel Şiddet ve Türk Ceza Hukukunda Cinsel Saldırı Suçunun Genel Değerlendirmesi", *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*. 2/1 (2018): 49-54.

Yokuş Sevük, Handan. "6545 Sayılı Kanun ile Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*. 3/2 (2015): 119-145.

İnternet Kaynakları

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668. Erişim 20.09.2023.

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813. Erişim 20.09.2023.

https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII. Erişim 16.07.2023.

https://hdr.undp.org/sites/default/files/2021-22_HDR/hdr2021-22_technical_notes.pdf . Erişim 16.07.2023.

https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesi-kronolojisi/. Erişim 08.09.2023.

https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/. Erişim 08.09.2023.

https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/1997KIH-YC.pdf. Erişim 09.09.2023.

https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkce_web_son_pdf.pdf. Erişim 05.08.2023.

https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/kadinin-kocasinin-soyadini-almasini-ongoren-kuralin-iptali/. Erişim 16.08.2023.

https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/34-yas-ustu-kadinlara-devlet-universitelerinde-ozel-kontenjan.aspx. Erişim 05.08.2023.